

KULTÚRA

ROČNÍK XII. – č. 12

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

17. JÚNA 2009

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00 €

Toto slovo doráža na nás zo všetkých strán. Kríza, predovšetkým hospodárska, ale občas počujeme aj o ekologickej, ba aj morálnej kríze. Väčšina tých, ktorí toto frekventované slovo vyslovujú, sa tvária prekvapene. Pripomínajú cigána, čo z lesa vliekol uloveného srnca. Keď ho pristavil horár a spýtal sa, čo to má znamenať, cigán sa obzrel a prekvapene zvolal: „No ale toto, srnec!“. Aj naša spoločnosť sa tvári prekvapene, dlhé roky si vliekla za sebou, a najmä v sebe lepšie alebo horšie maskovanú krízu, a zrazu dnes, roku 2009, s údivom volá: „No ale toto, kríza!“.

Zamyslenie nad krízou

IGOR KŠIŇAN

Jasnozrivejší už dávno vedeli a videli, že svet nebude môcť donekonečna pokračovať v doterajšom ekonomickom trende, v rozvoji bez hraníc, v raste bohatstva jednej časti zeme a zväčšovaní chudoby druhej, v ekologickom, tak povediac, drancovaní, ale najmä v morálnom úpadku. V Biblii je napísané: „Nemýľte sa, z Boha sa vysmievať nedá“. Ale platí to aj na človeka, ani človeku sa nemožno jednoducho vysmievať, nemožno ho urážať, ponižovať, redukovat' ho na zhuk žliaz, ktoré stačí uspokojiť, teda na šťastného konzumenta, cielene ho k takejto funkcii od útleho detstva vychovávať a do takejto pozície stavať. Nemožno, lebo inak príde kríza.

Príčiny krízy sa pripisujú nesprávnym hypotekárnym úverom, zlej finančnej politike a čo ja viem ešte čomu. Keby boli bývali hypotekárne úvery úplne bezchybné a aj finančná politika ako sa patrí, kríza by bola prišla aj tak. Bezprostredné, spúšťacie príčiny by boli mohli byť iné, ale kríza by bola prišla.

Ruský filozof Nikolaj Alexandrovič Berďajev roku 1924 napísal zaujímavú esej s názvom Nový stredovek. V nej už vtedy vyslovil o kríze všetko podstatné, hoci ju tak nevolal, on ju volal „koniec novoveku“. Starý svet novoveku - paradoxne ho stále voláme novovek - sa vyžil, duchovne vyčerpal, rozkladá sa, my túto situáciu nazývame kríza, on v nej videl aj začiatok nového stredoveku. K hasnúcemu dňu novoveku patria podľa N. Berďajeva liberalizmus, demokracia, parlamentarizmus, humanistická morálka, racionalistická a empirická filozofia - všetko plody individualistického ducha, ktoré sa podľa neho stali prežitkom. Sú to spôsoby, ako legalizovať odlúčenie, zmluvy zakotvujúce pravidlá, ako sa navzájom nechať na pokoji bez túžby poznať pravdu. Racionalizmus, humanizmus, právny formalizmus, liberalizmus a demokratizmus sú formy myslenia a života vznikajúce za predpokladu, že Pravda je neznáma, že možno vôbec neexistuje, a preto sa netreba usilovať o jej poznanie. Čo iného je humanistická demokracia ako vydanie Pravdy napospas väčšine hlasov. Čo

Snímka: Katarína Džunková

iného je racionalistická filozofia ako istota individuálneho rozumu, ktorý odpadol od Pravdy a prameňa bytia a čo iného parlament ako nadvláda mienky nad poznaním? Výsledkom je bezpredmetná kultúra, bezpredmetná spoločnosť.

Humanizmus, taký príznačný pre novovek, sa zmenil vo svoj protiklad: ak niet Boha, niet ani človeka! Krach neutrálneho humanizmu, ktorý si chcel nájsť miesto medzi nebom a peklom, vedie k obnaženiu práve týchto dvoch krajných pólov a znamená koniec nenáboženskej epochy novoveku a začiatok novej epochy, náboženskej. To nevyhnutne neznamená, a to treba zdôrazniť, že by v nej malo víťaziť náboženstvo dobra. Dosvedčujú to komunizmus a fašizmus; boli to prvé lastovičky zvestujúce záblesky nového stredoveku - i keď v zvrátenej podobe, satanokratickej. Všetci, čo máme ešte v živej pamäti komunizmus, sme podvedome cítili jeho náboženský charakter. Áno, bolo to ateistické náboženstvo.

Komunizmus i fašizmus padli, medzitým nastala postindustriálna éra, ale tá princípy novoveku len prehĺbila. Pozrime sa, čo sa píše v publikácii Rady Európy, teda mohli by sme povedať v oficiálnej publikácii súčasného systému, s názvom

In from the Margins, ktorá bola do slovenčiny preložená ako Z okraja do stredu. Opisuje sa v nej súčasný stav kultúry a spoločnosti v Európe. V súvislosti s občianskou spoločnosťou, ktorá má podľa tejto publikácie aspoň päť hlavných rozmerov, a to individualizmus, súkromie, trh, pluralizmus a triedu, sa v nej píše: Pri súčasných modeloch zamestnanosti a nezamestnanosti sú ľudia čoraz väčšmi odkázaní na seba... Nastala deregulácia, technický pokrok a slobodný trh a táto konkurenčná aréna má motto „každý pre seba“ (str. 154). Morálka sa podľa spomínanej publikácie stala záležitosťou trhu: V tomto kontexte sa prijatie absolútnych morálnych súdov nahrádza novým konceptom „morálneho trhu“, podľa ktorého sa hodnoty v západnej spoločnosti, predovšetkým v priaznivých ekonomických podmienkach, často premieňajú na „symbolické tovary“, ktoré sa kupujú a predávajú na trhu ideí hlavne prostredníctvom médií, reklamy a iných kultúrnych podnikateľských subjektov... Máme tu do činenia s morálne aktívnou formou spotrebiteľovej suverenity...

(Pokračovanie na 2. strane)

Maďarsko a maďarský šovinizmus - podobne ako snahy kosovských maďarských gangov - by nemali šancu dosiahnuť nijaké úspechy, keby to nevyhovovalo mocným. Treba podotknúť, že maďarské zovretie národmi, voči ktorým sa usiluje neustále expandovať, radi využívajú vzdialení hegemoni. Bol to Hitler, boli to sovietski bolševici, sú to aj súčasní pretendenti na spravovanie tohto priestoru, prípadne na destabilizáciu na kontinente. A túto taktiku používajú voči Slovákom, žiaľ, aj naši českí priatelia. Bolo tomu tak za spoločného štátu a je tomu o to viac dnes, po rozdelení, keď sa mnohým českým politikom vidí užitočné zvracať slovenskú ovečku pomocou maďarského salašnického psa. Vyhovuje to samozrejme aj čechoslovakistickým silám vo vnútri nášho štátu, ktoré by rady našli argument na zotrvanie, či návrat do spoločného štátu s Čechmi a tu sa im priam ponúka „zabezpečenie“

Falošné karty

TEODOR KRIŽKA

nie“ územnej celistvosti SR za cenu podriadenosti voči Prahe. Naostatok, všimnite si, ako sa čechoslovakizmus aktivizuje pod najrozličnejšími maskami, od odhalenia obskúrneho súsošia akože na počesť M. R. Štefánika až po „ČeskoSlovenskú superstar“, z názvu ktorej filigránsky vypustili spojovník. Nechcú tak náhodou slovenský národ postaviť pred voľbu: buď maďarské, alebo české područie?

A sme opäť pri našich národných chybách, lebo na tom, že si voči nám môžu dovoliť predstavitelia iných národov takéto arogantné a ponížujúce ťahy, máme podiel aj my sami, najmä tí politici, ktorí majú zodpovednosť za privatizáciu podnikov do rúk zahraničných vlastníkov, neraz maďarského pôvodu, ale aj tým, že zanedbávajú vznik kvalitných učebníc a účinnej vlasteneckej výučby na školách všetkých stupňov, nehovoriac o absencii vlastenectva v štátom riadených inštitúciách, nevynímajúc niektoré ústavy Slovenskej akadémie vied. K tomu sa už len pridružuje poskytnutie mediálneho priestoru, žiaľ, nielen súkromným vlastníkom médií, no v mnohých prípadoch aj verejnoprávnej televízii a rozhlasu, ktoré by mali byť národným bohatstvom, na štvákanie proti štátotvornému národu, jeho tradíciám a dejinám a naopak, glorifikovanie všetkého cudzieho.

Ale čo očakávať od politikov, ktorí majú také chabé vedomosti o vlastných dejinách, prípadne ich interpretujú ešte podľa kľúča, ktorý si zapamätali z lavíc komunistického školstva, nehovoriac o skutočnej láske k vlasti a úcte k tým, ktorí sa v mene slobody obetovali pred nimi? Ako od tých žiadať, aby svoj mandát nechápali ako poverenie na ľahostajnosť k národu a štátu, či dokonca ako legitímovanie úsilia o vlastnú prestíž a ekonomické zabezpečenie seba a svojich priateľov? Dá sa od takých očakávať, že ukazovák obrátia k sebe, nie na všetkých a všetko mimo seba, aby poukazovaním na chyby protivníka zastierali tie vlastné?

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Vrcholila volebná kampaň do Európskeho parlamentu. V susednom Česku v nej tvrdili muziku „slušní lidé“, ktorí nezahádzajú lídra sociálnej demokracie, „arogantního Paroubka“. (Alebo, ktožehovie, možno neznášajú sociálnu demokraciu?) Ktorýsi guru „public relations“ im poradil, že sa ho (jej) zbavia tak, že ho zahádzajú stovkami vajec, nuž sa činia. Najmä študenti, zlatá, „modrá“ mládež. Hovorila, že neznášajú demagogiu. Preto okrem vajec nosia na mítingy sociálnych demokratov aj rôzne „inteligentné“ heslá, napr.: „Prýč s komunisty!“, „Paroubek, stráž se!“ a pod. a skandujú, že chcú rovnú daň. Či ju chcú ich, nezamestnanosťou ohrození, rodičia a starí rodičia, to týchto „slušných“ mladých ľudí zrejme vôbec nezaujímajú, pretože oni sa už cítia byť miliónármi. Prosto, „české mládí“ si osvojilo „americký sen“ a hoci dnes týchto českých „vlastencov“ ešte vydržiavajú rodičia a vďaka sociálnej demokracii majú zabezpečené bezplatné vysokoškolské štúdium, rozhodli sa definitívne a navždy odstrániť z cesty vedúcej k ich budúcim miliónom prekážku s menom Paroubek. To už vydesilo aj samotného „tvorca“ jedinej správnej modrej cesty prezidenta Klauza, ktorý vyhlásil, že „to, čo sa dnes začína dít na verejných predvolebných shromáždzeniach na uliciach a námestiach našich miest... je bezprostredný útok na elementárne princípy demokratickej súťaže politických strán, ktorou ako prezident republiky i jako občan jsem povinen hájit.“ Nuž, bratia Česi, zdá sa, zabudli na Masarykove heslo „Demokracie, toť diskuse“. Napriek tomu akoby im tam úplne chýbali investigatívci typu Toma Nicholsona, nik o ich slušnosti nepochybuje.

U nás doma, na Slovensku, bola kampaň k voľbám iná, takmer nudná. O takýto jej priebeh sa postarali rovným dielom opozícia s koalíciou. Namiesto zanietených (a EP možno aj zaplattených) televíznych a rozhlasových diskusií o Európskom parlamente sa diskutovalo najmä o Slotovi, emisných kvótach a „Špeciálnom súde“. Voľby sa tak stávali iba okrajovou, nepodstatnou záležitosťou. Nekonal sa žiadne veľké mítingy, iba ak salónne stretnutia s kandidátmi na poslancov. Naším „slušným ľudom“ teda vajcia zostali. Ak sa neboja zvýšenej hladiny cholesterolu, môžu si z nich pripraviť omeletu. A keďže robotníci, učelia, zdravotné sestry, upratovačky a vodiči MHD majú vďaka Miklošovi už roky rovnú daň s miliónármi, ani kričať nemáme veľmi čo, iba ak „hajrá“ na futbale v Dunajskej Strede. Prosto, v kampani chýbalo akékoľvek „vzrušenie“. Okrem toho, ktoré pripravil istý Hlina, keď sa rozhodol „pozdvihnúť“ úroveň

slušnosti našej politickej scény odstránením vlajky SNS z priechla jej budovy. Pri tomto čine však bol vzápätí pristihnutý políciou a tak, paradoxne, veľmi rýchlo bol dosiahnutý cieľ, ktorý sám vytýčil: „Koniec primitivismu v politike“. Aspoň, pokiaľ ide o jeho osobu.

Kampaň taká či onaká, zlé časy majú na Slovensku novinári. Od čias Dzurindovej „skupinky“ sa tu veru niet za čím (a kým) veľmi naháňať. Žiadne bitky, stávky, nepokoje. Neútočí sa tu masovo, ba ani skupinovo, na nikoho (neprepadávajú sa a nevraždia sa, ako v blízkom zahraničí, príslušníci menšín), dokonca ani len ten dav s vajcami tu nemožno dať dokopy, napr. ani na obranu

o Angličanoch (ani iných národov) nikdy nenapísal „...zdá sa, že zástancov slušnosti v tejto krajine ešte nikdy nebolo tak málo a neboli takí bezradní.“ Slovák totiž vie, ako sa má správať hosť a vie čo je to slušnosť.

Koľko takých „Nicholsonov“ (a nielen v médiách) pôsobí na Slovensku?! Naviezli sa k nám zo západu, z východu aj z juhu. Presúňajú sa tu, zneužívajú našu pohostinnosť a dobrotu a majú nás za hlupákov. Dovoľujú si nás klasifikovať na slušných a neslušných, dobrých a zlých, hlupých a múdrych - zasievajú medzi nás permanentný svár. Dovoľujú si nás znevažovať a urážať. Dokedy ešte?!

Len si choďte, mohli by mnohí po-

O dvoch slušnostiach

špeciálneho (Lipšicovho) súdu. Prosto, vyzerá to tak, že u nás „slušných ľudí“ rapídne ubúda, a to je pre „investigatívca“ doslova katastrofa. Pretože chlebočarcom sa treba odvrátiť, oni deň čo deň čosi chcú. Nuž ale nájdí chlpu na dlani, keď tam nie je. O čom má taký investigatívca vyslaný na Slovensko vôbec písať? Treba nájsť za každú cenu akúsi smietku, keď niet brvna a keď už nič iné, aspoň ponížiť a uraziť národ, ktorého pohostinstvo využíva (a zneužíva). Že nie? Napríklad, taký Tom Nicholson, v komentári „Pod vplyvom primitivismu“ (SME 26. 5. 2009) napísal: „... keďže tu bývam 15 rokov, môžem povedať, že od roku 1998 verejná sféra nebola takáto znečistená prejavmi nízkeho charakteru. Nikdy toľkí nekradli toľko a tak nehanebne. Ešte nikdy nesmeli takito amorálni muži vylievať toľko jedu, nečestnosti a zloby do uší verejnosti. Ešte nikdy nezbudzovalo sledovanie politiky v slušných ľuďoch takú túžbu vracať alebo odísť zo Slovenska“.

Mohol by si tento T. Nicholson dovoliť čosi takéto napísať, napríklad, v Maďarsku, Česku alebo v Kanade, kde údajne vyštudoval históriu (?) na University of Toronto? A mohol by čosi také napísať Slovák - hoci po tridsaťročnom pobyte - v Anglicku, na ktoré sa vo svojom „hanopise o Slovákoch“ T. Nicholson odvoláva? Vári tam politici nekradnú, niet tam politického klientelizmu, nevraždia tam politických oponentov? Na rozdiel od súčasného Slovenska - nie Dzurindovského, z r.1998-2002 - veru áno a nie iba zriedkakedy.

Lenže keby aj mohol - a bol by bližšie k pravde ako T. Nicholson - Slovák by

vedieť. Choďte inam, ak sa vám tu nepáči. A prirodzene - môžem odísť (a mal by som, ako by mohli niektorí dodať). Ale čo tisíce slušných Slovákov, ktorí sú zdesení tým, čo vidia v politike, a predsa nie sú schopní alebo ochotní opustiť svoju vlasť? Môže si Slovensko dovoliť ich stratiť? A túži vôbec niekto - hoci aj ľudia, ktorí volili túto vládu - po Slovensku, kde Ján Slota udáva tón slušného správania na verejnosti, Vladimír Mečiar finančnej poctivosti a Robert Fico inšpirujúceho politického vedenia?“, píše T. Nicholson a asi čaká na našu odpoveď. Nuž, pokiaľ ide o mňa, vravím: Áno, „vážený“ kolonizátor Nicholson, choďte si, ak sa vám u nás nepáči a zbaľte sa čo najskôr! Slovensko vás rado „stratí“, pretože zneužívate našu pohostinnosť. Na rozdiel od Slovákov v Británii, Kanade, či inde vo svete, vy ste u nás nič užitočného nevytvorili ani netvoríte. A správate sa pritom, akoby ste žili v 19. storočí v jednej z britských kolónií - arogantne, neodpustiteľne chrapúnsky. Preto u nás nemáte čo hľadať. A o nás, milióny - nie tisíce, ako píšete - slušných Slovákov sa nestarajte, my si poradíme.

POZNÁMKA:

Komentár ihneď prevzal portál www.salon.eu.sk občianskeho združenia Projektforum. Tento portál „prináša denne aktualizovaný prehľad esejí a fejtónov, publikovaných v európskej a svetovej tlači“. Na stránke sa dočítate, že sponzormi portálu sú Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe, Stredoeurópska nadácia, Visegrad Fund a aj Slovnaft, a. s., a medzi autormi Šimečka, Chmel, Havel a pod.

JOZEF HLUŠEK

Komuniké

z konferencie Panslovanskej únie Panslavizmus, tradície a perspektívy, konanej 6. júna 2009 v Bratislave

Šiesteho júna 2009 sa v Bratislave uskutočnila 1. konferencia Panslovanskej únie (PanSÚ) pod názvom Panslavizmus tradície a perspektívy. Cieľom konferencie bolo zaujať postoj k panslavizmu ako k historickému fenoménu, ktorý je v slovanských dejinách dlhodobo prítomný. V bývalom Uhorsku, a najmä po rakúsko-maďarskom vyrovnaní, sa označenie „pansláv“, často s hanlivou príchutou, stalo kritériom slovenskej národnosti, pričom za týmto označením sa skrýva celá tradícia, ktorá sa stala súčasťou slovenských národných dejín a stále čaká na kompelxné zhodnotenie.

Konferencie sa, okrem členov PanSÚ zúčastnili, ako čestní hostia, aj zástupcovia niektorých diplomatických misií v Bratislave, ďalej zástupcovia vedeckej obce, zástupcovia niektorých občianskych združení a ďalší domáci a zahraniční účastníci. Konferencia sa uskutočnila v konštruktívnom a priateľskom duchu. Z konferencie bol vydaný zborník. Na základe záverov z konferencie prijala Panslovanská únia vyhlásenie.

Vyhlásenie

Slovania by si mali uvedomiť svoje možnosti v integrujúcej sa Európe. Netrpme naivnou ilúziou, že západná Európa sa už prepracovala k partnerskému vnímaniu Slovanov a slovanských národných štátov v európskej politike. Vzorom pre Slovanov môže byť románska, germánska, hispánska, či anglosaská zložka Európy, ktoré sa nekončia len na hraniciach Francúzska, Nemecka, Španielska, či Veľkej Británie, ba ani Európy. V každej z nich prebieha intenzívna (kultúrna i politická) výmena a spolupráca. Slovanský svet nie je menej realitou než tieto svety. Ohrozuje ho však nejednota a sváry, čo má za následok postavenie, ktoré nezodpovedá možnostiam slovanstva. Slovania by preto mali novým spôsobom formulovať a kultivovať svoju vzájomnosť, aby v Európe, ale aj v ostatnom svete získali postavenie, ktoré im náleží.

Panslovanská únia vyzýva na dialóg a spoluprácu všetkých, ktorým záleží na rozvíjaní slovanskej vzájomnosti, na kultivácii a realizácii myšlienky zmierenia a vzájomného odpustenia medzi slovanskými národmi a na integrácii všetkých slovanských národov v spoločnom európskom dome.

Ideovým výrazom panslovanstva nech je panslavizmus 21. storočia, ktorého základné postuláty tvoria všeslovanská vzájomnosť, zmerenie a vzájomné odpustenie medzi slovanskými národmi a miesto v spoločnom európskom dome pre všetky slovanské národy.

MILAN JANIČINA
predseda PanSÚ

Zamyslenie nad krízou

(Dokončenie z 1. strany)

O trhovej podmienenosti morálky treba poznamenať, že logicky nie je o nič viac ani menej „správna“ než „vnútorné“ zdôvodnenie klasickej filozofie. Jej novosť spočíva v tom, že sa neopiera o nijakú vonkajšiu ospravedlňujúcu autoritu, ktorá by stála nad autoritou jednotlivcov, čo spolu vyjednávajú. Možno však argumentovať tým, že tento druh morálky je demokratickejší ako iné... Dôležitými faktormi rozvoja morálnych trhov sú masové komunikačné prostriedky, kde ľudia hľadajú uznanie a potvrdenie hodnôt, ktoré si osobne vybrali (str. 157).

A mohli by sme pokračovať. Nie je to iba prerozprávanie toho, o čom hovoril Nikolaj Berďajev pred viac ako osemdesiatimi rokmi? On už vtedy videl a vedel, že svet postavený na takýchto základoch sa musí zrútiť, že musí prísť niečo nové. Ako to, že to nevieme my, že sa čudujeme kríze a usilujeme sa ju premôcť zbraňami krízy, teda krízou samou? My, konkrétne bývalý sovietsky blok, sme ešte ohúrení z pádu komunizmu a tí naivnejší, očarení nástupom „nového“ spoločenského zriadenia, o ktorom N. Berďajev už dávno vedel, že má dni zratané, že sa musí zrodiť čosi naozaj nové. A aj sa zrodilo - v podobe dvoch satanokracií, ak máme používať jeho slovník, na pozadí ktorých sa znovunastolenie demokracie vychádzajúcej zo starých osvietenských princípov autonómie človeka, z princípov humanizmu javí ako „oslobodenie“, ako príchod slobody. Ale akej slobody, od čoho a k čomu? Akého oslobodenia, oslobodenia od Boha? Humanizmus si

kladie za cieľ človeka, teda človeku má byť cieľom človek.

Berďajevove názory môžu čitateľovi pripadať ako rúhačské, veď sme posledných takmer dvadsať rokov boli bombardovaní vychvaľovaním slobody, demokracie, pluralizmu a tak ďalej. Všetky tieto hodnoty však majú iba formalistický charakter, existujú za predpokladu, že Pravda neexistuje. Nový stredovek neznamena návrat k starému stredoveku, je to len obrazy vyjadrenie. Nástup nového stredoveku bude znamenať revolúciu, nie však takú akou bola francúzska alebo komunistická, ale revolúciu ducha, revolúciu, ktorá prinesie nové vedomie.

Môžeme si položiť otázku, ako to, že Berďajevove vízie sa ešte nenaplnili. Čiastočne sa naplnili - v komunizme a vo fašizme. Okrem toho je tu ešte pokrok. Berďajev nemal toto slovo rád, lebo pokrok sa redukoval na technický pokrok - takýto zredukovaný pokrok mal automaticky viesť k šťastnej budúcnosti, komunistickej alebo kapitalistickej. V novoveku, ktorý je taký hrdý na pokrok, sa ťažisko presúva z duchovného života do materiálnej sféry, v kapitalistickom systéme prestáva fungovať ozajstná hierarchia hodnôt, materiálne veci sú nadradené duchovným, a takéto mamónárstvo sa pokladá za veľký úspech pri poznávaní pravdy, oslobodenie sa od ilúzií. Viera v pokrok je nielen naivná, ale aj zastiera skutočný stav vecí a v neposlednom rade pomáha umlčať svedomie.

Teda iba kríza? Alebo čosi iné, čosi oveľa viac...

IGOR KŠIŇAN

Kresba: Andrej Mišanek

Falošné karty

(Dokončenie z 1. strany)

Viktor Orbán, maďarský nacionalistický politik, proti ktorého výrokom záhadným spôsobom nevystupuje nijaká zo židovských obcí, nevenujú sa mu ani investigatívne periodiká Pravda, Sme, Týždeň a i., ktoré zaujímajú najmä majetkové pomery emeritného arcibiskupa Jána Sokola, či jeho názor na prvú Slovenskú republiku a jej prezidenta, bude bezpochyby po voľbách u južného suseda vládnuť. Nacionalistom sa nestal zo dňa na deň a isto ním bol aj v čase, keď aj hlami slovanských predstaviteľov sa

stal podpredsedom združenia európskych kresťanských strán. Dá sa očakávať, že toto obdobie využijú maďarskí, a nielen maďarskí, radikáli na dosiahnutie cieľa prostredníctvom maďarstva ovládať Strednú Európu. Úlohou slovenskej diplomacie preto je a bude analyzovať mocenské záujmy v našom životnom priestore a podniknúť účinné opatrenia, aby zamedzili zneužitie týchto záujmov na úkor slovenského národa a teritoriálnej celistvosti Slovenskej republiky.

TEODOR KRÍŽKA

Zrod kapitalistickej spoločnosti dostal sa v USA, ale tiež v niektorých európskych krajinách, na piedestál fundamentalistický model trhového hospodárstva a jemu zodpovedajúci systém manažmentu organizácií, založený na dominantnom postavení tzv. neviditeľnej ruky trhu, ktorý donedávna suverénne kraľoval. Trh však nie je takou neviditeľnou rukou (iba pre nezásvätených) a už vôbec nie je rozhodujúcim nástrojom efektívnosti, za akú sa často vydáva. V pozadí fungovania trhu, či niekde pod pokrievkou, resp. ako sivá eminencia stojí hŕstka mocných, čiže skupina špekulantov a podvodníkov, ktorá ho ovláda a podľa princípu individualizmu a maximalizácie zisku s ním manipuluje vo svoj prospech a na ukojenie svojich egoistických chŕtôk. Toto sa však deje na úkor hlavných tvorcov majetku v štáte, t. j. veľkej masy pracujúcich občanov. Tento model trhového hospodárstva je nehumánny, a preto nie je pre nové storočie prijateľný, ako to chcú ľuďom nahovoriť, a to aj na Slovensku, niektorí politici a im prislúchajúci ekonómovia.

Koncepcia trhového hospodárstva a jeho manažmentu musí vychádzať z podmienok jednotlivých štátov, predovšetkým zo štádia ich hospodárskeho vývoja, čiže zo životného cyklu ekonomiky a zároveň z etických hodnôt zodpovedajúcich kultúre krajiny. Preto nemôže existovať univerzálny model trhového hospodárstva a manažmentu a toľko nie extrémne fundamentalistický, ale práve naopak, treba hľadať a uplatniť jeho variantné riešenie v súlade s konkrétnou situáciou. Rôzne modely fungovania hospodárstva a organizácií môžu mať však mnohé spoločné črty. Z toho plynie, že „cudzí“ vzory pre ne, a to ani z najvyšších krajín, nemožno prebrať mechanicky.

Ako dôkazný príklad nutnosti zohľadňovať vplyv špecifických domácich i meniacich sa vonkajších faktorov krajiny na formovanie modelu trhového hospodárstva a manažmentu poskytujú Japonsko po 2. svetovej vojne ako i v súčasnosti, keď zmena faktorov (podmienok) vyžaduje transformovať jeho tradičný spôsob manažmentu ekonomiky a organizácií. Vyššie uvedené princípy sú všeobecne platné, a preto ich má rešpektovať i Slovensko.

Nové štádium vývoja Japonska a výzva na zmenu jeho manažmentu

V 80. rokoch minulého storočia vstúpilo Japonsko do novej etapy spoločenského a ekonomického vývoja, čím sa zmenilo jeho podnikateľské prostredie a vyhládka na ekonomický rast sa stali neurčitými. Toto štádium sa vyznačuje týmito rozhodujúcimi atribútmi:

1. V druhej polovici osemdesiatych rokov nastal v Japonsku prudký rast cien pôdy a akcií, ktoré prevyšovali nadmieru ich reálnu hodnotu. Toto nenormálne šplhanie cien prinieslo záplavu špekulatívnych investícií, ktoré viedli k vzniku bublinovej ekonomiky. Po spľasnutí bubliny, ktorá dosiahla vrchol roku 1990, vstúpila japonská ekonomika do obdobia nestability, ktorému sa dostalo pomenovanie „stratená dekáda“.

2. Japonsko stalo tvárou v tvár intenzifikácii globalizácie vo svete, v dôsledku čoho boli podmienky podnikania japonských podnikov pri rastúcej konkurencii čoraz tvrdšie.

3. V Japonsku sa začala nová spoločenská paradigma postindustriálnej vlny. Nastalo obdobie prechodu od industriálnej spoločnosti do vedomostnej spoločnosti.

4. Radikálne sa zmenila a je nepriaznivá populačná štruktúra. Spôsobilu ju predĺžovanie ľudského veku a nízka miera pôrodnosti. Preto firmy majú invertovanú štruktúru zamestnancov podľa veku, čiže v podobe obrátenej pyramídy. V dôsledku rigidného odmeňovania zamestnancov podľa seniority, keď sa v mzdách nezohľadňovali rozdiely v produktivite práce, postupne rástli ich mzdové a pracovné náklady. To negatívne ovplyvnilo medzinárodnú konkurencioschopnosť Japonska.

5. Zmenili sa postoje Japoncov k práci a spôsobu života. Pracujúci si začali uvedomovať, že pri dovtedajšom ich zaužívanom postavení vo firme sú iba akoby kolieskami veľkého stroja. Preto aj predošlé nadšenie pre prácu sa otupilo a jednotlivci strácali niekdajšiu motiváciu.

Čoraz viac ľudí pociťovalo, že tradičný spôsob plnenia úloh v štruktúre firmy nemôže byť konzistentný s ich životným štýlom a cieľmi. Obraz Japonca, ktorý obetuje svoj život firme a je s tým navyše ešte spokojný, je už prekonaný mýtus.

Očividná zmena sa prejavila

MIKULÁŠ SEDLÁK

Japonsko hľadá nový model manažmentu

u mládeže, vyrastajúcej v prosperujúcom Japonsku. Mládež sa začala brániť prijímať povinnosti a zodpovednosť dospelých. Súčasne demonštrovala meniaci sa zmysel hodnôt týkajúcich sa života a práce, keď odmietala svoje bytie sústredené len na prácu a hľadala diverzifikované hodnoty v osobnom živote i v práci. Mnohí mladí ľudia chceli získať také postavenie vo firme, v ktorej zamestnancov podporujú, aby naplno uplatnili svoje schopnosti a aby sa im podarilo dosiahnuť prioritu svojho súkromného života pred oddanosťou firme.

Dlhotrjavá recesia japonskej ekonomiky v minulých dekádach v spojitosti s novými javmi spoločnosti Japonska ukázali, že jeho systémy, ktoré po druhej svetovej vojne stimulovali po desaťročia ekonomický vývoj, sú prekonané. Platí to taktiež o japonskom tradičnom manažmente ako celku, t. j. na úrovni vlády i podnikov.

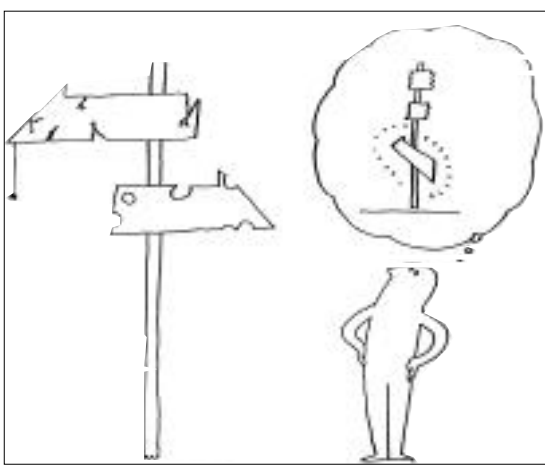
Nové podmienky vývoja v Japonsku vyžadovali uskutočniť v ňom podstatné zmeny už oveľa skôr. Na ne sa však neregagovalo včas, a tak sa stratila príhodná príležitosť na reformovanie spoločnosti a ekonomiky. Japonská organizácia Japan Federation of Employers' Associations (NIKKEIREN) vo svojej výročnej správe z roku 2001 hodnotila túto situáciu takto: „V uplynulej dekáde, počas ktorej sa vyskytli dramatické zmeny..., lídri sa oneskorili s podniknutím opatrení na riešenie štruktúrnych problémov v našom politickom a spoločenskom systéme.“ (1)

Ekonomická stagnácia Japonska súčasne ukázala, že nijaká krajina si nemôže dovoliť lípnuť na relikviách minulosti. Pre Japonsko sa stalo urgentné realizovať rozličné zmeny, vrátane transformácie manažmentu.

Na prekonanie existujúceho ekonomického stavu autori výročnej správy NIKKEIREN z roku 2001 pokladali za nevyhnutné „...vytvoriť jasný japonský sociálno-ekonomický model 21. storočia...“ (1)

Na kontúry budúcej ľudskej spoločnosti a ekonomiky vyjadril podnetný názor Hiroshi Okuda, vtedy už predseda Japan Business Federation, ktorý prezentoval v úvode správy za rok 2005. Podľa neho má to byť spoločnosť, v ktorej ľudia a štáty uznávajú a rešpektujú vzájomné rozdiely a zúčastňujú sa na zdravej konkurencii, aby generovali vitalitu a rast. Je to trhová ekonomika s ľudskou tvárou, spoločnosť s diverzitou voľby. Dynamizmus zrodený z rozdielnosti, podporovaný dôverou a sympatiami je to, čo dáva spoločnosti jej kreativitu a vitalitu.“ (2)

V dôsledku dlhotrvajúcej ekonomickej stagnácie Japonska koncom minulého storočia, keď USA sa tešili prosperite, niektorí odborníci navrhovali, že by sa mali japonské firmy učiť stratégií manažmentu USA, ktorá by mohla revitalizovať japonskú ekonomiku. V Japonsku boli mnohé diskusie o možnosti prevziať tento manažment. Proti také-

vane záujmu akcionárov vyžaduje však obetovať niektoré záujmy zamestnancov. Hoci v tejto otázke sa prejavili rozporné názory, predsa došlo k zjednoteniu nazerania.

Zástancovia trhového fundamentalizmu, čiže tí, ktorí navrhovali prevziať americký manažment, požadovali, aby japonské spoločnosti podobne ako americké firmy primárne sledovali maximálny zisk, to znamená, aby popredné miesto ich záujmu patrilo akcionárom.

Amartya Sen, nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu v roku 1998, namietal proti tomu, a tvrdil, že spoločnosti, ktoré sa usilu-

verznou témou. Išlo totiž o veľmi chýlostivý problém, pretože od neho sa do značnej miery odvíjala miera zamestnanosti, resp. nezamestnanosti, pričom zamestnanosť je stredobodom pozornosti Japonska. Preto jej zabezpečenie je najväčšou prioritou vlády, manažmentu a odborov.

Tradičný systém celoživotného zamestnania sa stal veľmi nákladný. Ak mali a majú japonské firmy prežiť pri globálnom trhu rastúcu konkurenciu, keď podmienky podnikania sú čoraz tvrdšie, nemôžu si dovoliť dlhšie znášať vysoké mzdové náklady, a to vyššie než iné vyspelé štáty. V dôsledku tejto skutočnosti dostával prislúšný systém najviac „rán“. Podľa kritikov nebolo možné očakávať, že bude naďalej platiť stála pracovná istota zamestnancov. Tento systém sa pokladal za zastaraný a jeho prax v pôvodnom rozsahu za neudržateľnú. Japonský spôsob zamestnania nastúpil preto proces transformácie.

Namiesto tzv. jednokolajového systému dlhodobého (celoživotného) zamestnania, ktorý sa v Japonsku používal po desaťročia, začal sa v podnikoch uplatňovať tzv. multikolajový systém zamestnania, spočívajúci na diverzifikácii jeho typov. Tento je výhodný pre podniky i pre zamestnancov.

Podniky majú z neho úžitok pre nižšie pracovné náklady, flexibilitu pri dopĺňaní pracovníkov s pohotovými použiteľnými schopnosťami, ako aj pri ich uvoľňovaní.

Pre pracovníkov je výhodný preto, lebo si môžu vybrať spôsob zamestnania, ktorý umožňuje dosiahnuť vyváženosť medzi ich prácou a súkromím alebo zvoliť pracovisko, v ktorom čo najlepšie využijú svoje odborné schopnosti.

Podniky si začali osvojovať alternatívne typy zamestnania pracovníkov, označované ako „portfólio zamestnania“. Základom ich kombinovania, ktoré predostrela Japan Business Federation, sú tri hlavné typy:

Jadro či kľúčovú skupinu zamestnancov majú tvoriť skúsení dlhodobí pôsobiaci pracovníci, prijímaní podľa doterajšieho celoživotného zamestnania, čiže uzavretím zmluvy na neurčito. Príkladom sú manažérske povolania.

Druhú kategóriu predstavujú špecialisti, t. j. pracovníci vyznačujúci sa špeciálnymi schopnosťami, ktorých nie je potrebné prijímať dlhodobu (na celý život), ale možno s nimi uzatvárať zmluvu na určitý vopred stanovený čas. Ide o

muto odporúčaniu vznikli sa však mnohé námietky.

Hiroshi Okuda, ešte ako predseda Japan Federation of Employers' Associations (Nikkeiren) a súčasne predseda Toyota Motors Corp., vystríhal na tlačovej konferencii v novembri 1999 japonské spoločnosti pred preberaním západných podnikateľských koncepcií bez toho, aby sa tieto vopred dôkladne nedomyšleli. (4)

Odmietať stanovisko prezentoval Nobuyuki Idei, prezident Sony Corp., ktorý ho vyjadril takto: „...Americký štýl spravovania spoločnosti... je produktom americkej politickej a ekonomickej klímy. Úlohou Japonska nie je napodobňovať americké spravovanie spoločností, ale navrhnuť odlišný japonský národný model manažmentu...“ (3)

Veľmi kriticky sa postavil Bill Totten, Američan, ktorý roku 1972 založil v Japonsku softvérovú firmu. Varoval Japoncov, aby nekopirovali americkú podnikateľskú stratégiu, ktorá kladie dôraz na sledovanie krátkodobého cieľa. Napísal: „Japonci... sa usilujú napodobňovať Ameriku. Myslia si, že Amerika je ideálna krajina... Bolo by lepšie ju ignorovať. Mali by ste sa učiť... od ázijských a európskych krajín.“ (9)

Trendy transformácie tradičného japonského manažmentu

Otvorenou otázkou sa stal spôsob formovania nového modelu japonského manažmentu. Názory na riešenie tohto problému boli protichodné. Napriek tomu začali sa uvoľňovať a meniť základné piliere tradičného japonského manažmentu. Trendy jeho budúceho vývoja sa črtajú takto:

Recesia japonského hospodárstva vyvolala pochybnosti o efektívnosti uplatňovania tradičného skupinovo orientovaného princípu. Súčasne sa začal zdôrazňovať význam jednotlivcov v spoločnosti, a to, že nový zdroj sily jej rozvoja treba hľadať v individualite spojenej s tvorivosťou.

Japonsko sa tak stáva individualistickejšou krajinou. Je to zároveň i výzva občanom, aby kládli väčší dôraz na individuálne hodnoty na rozdiel od kolektívnej orientácie minulosti. Jednotlivci sa postupne začínajú pokladať za primárnych hráčov v ekonomike a spoločnosti. Schopnosti zamestnancov sú skrytý kapitál, ktorý bude mať čoraz významnejšiu úlohu. Preto je potrebná taká koncepcia manažmentu, ktorá podporí talent, tvorivosť a iniciatívu ľudí.

Predmetom polemík bolo prioritné presadzovanie záujmov zamestnancov japonskej spoločnosti na úkor uprednostňovania záujmov jej akcionárov. Tejto jednostrannej orientácii japonských podnikov sa vyčítalo, že absencia záujmu o akcionárov, čiže o zisk ako miere kapitálovej účinnosti je v neprospech racionálnejšieho prístupu v podnikaní. Uplatňo-

jú dosahovať maximálny zisk, sú „racionálni blázni“. Podľa neho mali by sa zakladať štandardy správania spoločnosti na „zodpovednosti a sympatii“. (6)

Jiró Ushio zaujal k tejto otázke nasledujúce stanovisko: „Spoločnosti si nemôžu dovoliť byť navždy veľkodušné. Musia akceptovať, že anglosaská myšlienka efektívnosti kapitálu je takisto dôležitá. Akcionárom sa musí dostať taký istý rozsah starostlivosti ako zamestnancom“. (10)

V japonských firmách sa naďalej venuje rozhodujúca pozornosť zamestnancom. Postupne sa však mení postoj k akcionárom. Pre krajiny celého sveta je to trend, ktorý treba sledovať.

K tejto téme prezentovala Japan Business Federation v správe z roku 2006 tento názor: „Keď diskutujeme o spoločenskej zodpovednosti obchodnej spoločnosti, pozornosť treba venovať „stakeholderom“ (subjektom majúcim záujem o spoločnosť), ktorými sú zákazníci, zamestnanci, akcionári, klienti a miestne komunity“. (2)

Závažná kritika zaznela voči kľúčovému pilieru tradičného japonského manažmentu, t. j. proti systému celoživotného zamestnania, ktorý bol značne kontro-

Podobnosť čisto náhodná? Trinásť zlatých zásad

Iba veľmi naivný či hlúpy človek môže tvrdiť o procesoch, ktoré nás obklopujú, že sú spontánnym výsledkom vývoja. Ako už naši predkovia, denne prepojení s prírodou, vedeli podľa správania hmyzu, zvierat a rastlín, či podľa úkazov na oblohe, predpovedať vývoj počasia nielen na týždeň ako meteorológovia, no neraz i na dlhé mesiace dopredu, tak sa dá vyčítať zo spoločenských javov atmosféra budúcich rokov. Nič sa nedeje náhodne. Tobaž javy, ktoré predpokladajú mocenské a finančné zázemie. O tom, čo sa odohráva, si každý môže urobiť názor už podľa stratégie čínskeho vojvodu Sun Tzu, ktorý udáva týchto „trinásť zlatých zásad“ boja s nepriateľom:

1. Diskreditujte všetko, čo je v krajine protivníka dobré.
2. Vŕhajte predstaviteľov vládnucich vrstiev protivníka do zločinnosti.
3. Podrývajte ich dobré meno. Vo vhodnej chvíli ju podhodte napospas pohrdaniu ich krajanov.
4. Využívajte na spoluprácu bytosti najpodlejšie a najodpudivejšie.
5. Všetkými spôsobmi dezorganizujte účinnosť protivníckej vlády.
6. Zasievajte medzi obyvateľmi nepriateľského štátu vášne a nezhody.
7. Stavajte mladých proti starým, ženy proti mužom.
8. Vysmievajte sa z tradícií vašich protivníkov.
9. Všetkými spôsobmi vnášajte zmätok do zázemia, do zásobovania a priamo do vojsk nepriateľa.
10. Oslabujte vôľu vojakov nepriateľa bojovať pomocou zmyselných piesní, hudby a alkoholu.
11. Pošlite prostitútky, aby dokončili dielo skazy.
12. Nešetrite sľubmi ani darmi, aby ste získali informácie. Neľutujte peňazí, lebo takto vydané peniaze sa vrátia stokrát.
13. Všade infiltrujte svojich špehov.

Z literárnej súťaže

O Cenu Slovenského učeného tovaríšstva

Stodvadsať sekúnd. Stodvadsať dlhých pomyselných sekúnd v živote človeka. Čo je to? Cesta plná kameňov otázok a miliardy drobných zrníčok odpovedí. Cesta alfy a omegy. Neko- nečno v začiatku...

Breh jazera Galilejského 18.33, Slnko v polohe šiestej meridy.

- Nebo je hviezd-na-tééé, oči sú za-lia-te, ruky mám pre-klia-te a večný pri mne stál... - Spievam si. Spievam si svoju vlastnú pieseň. Sedím tu, na brehu jazera. Spievam si a na všetkých zvisoka kašlem. Kašlem vlastne sám na seba. Neverím vám! Viem, že by som sa nemal takto vulgárne vyjadrovať, ale práve také je moje duševné rozpoloženie. Kto vidí do môjho vnútra?

MARIAN PÖS

Muž z Kariotu

Len Ten? Len On? Môžem to spolu s vetrom kričať hebrejsky, aramejsky alebo aj tou uhladenou cicerónskou latinou, čo sem privliekli pod koženou tunikou rímski psi. Oni si myslia, že sú nositelia čohosi nového. Nových mravov. Nových názorov, ktoré sú vlastne staršie ako hlavná brána sídelného mesta Gomora. Nič nové, len nová záplata na deravé rúcho. Čomusi som sa už priučil...

Je potláčanie pôvodného mravné?

- Nebo je hviezd-na-tééé, oči sú za-lia-te, ruky mám pre-klia-te a večný pri mne stál...

Narodil som sa v biednej chalupe, v kraji zvanom Kariot. Mój otec bol pohonič mulíc. On to mal ľahké. Cesta, zviera, bič. Až dolu k moru, ktoré nazývali Veľké modré more... Ja tom mám ťažšie. Stále počujem tie hlasy. Vlastne len jeden hlas. Ten jeho. Spredu aj zozadu. Aj zo svojho vnútra. To je ten Moloch, čo ma požiera. Ničí, spaľuje, týra...

- Nebo je hviezd-na-tééé, oči sú za-lia-te, ruky mám pre-klia-te a večný pri mne stál... - Spievam si.

V ruke držím kalich. Áno, je to kalich.

Kalich môjho utrpenia. Je to len obyčajná hlinená miska, vypálená v hrnčiarskej peci pri Západnej bráne. Jerušalajim má dobrých hrnčiarov. Mám v nej datľové víno. Je trpké. To víno mi už nechutí. Pijem ho, aby mi pomohlo zabudnúť. Zabudnem? Rybári vyťahujú siete. Slnko padá do karmínovo-zelenej vody. Tej misky sa dotýkali aj jeho prsty... Toto je moja krv...

- Nebo je hviezd-na-tééé, oči

Dňa 14. mája 2009 boli vyhlásené výsledky XI. ročníka celoslovenskej literárnej súťaže O Cenu Slovenského učeného tovaríšstva, usporadúvanej Literárnym klubom Bernolák v Trnave, Miestnym odborom Matice slovenskej pod vedením Adrieny Horváthovej, Spolkom svätého Vojtecha a Kultúrou. Porota v zložení Teodor Krížka (pred-

sú za-lia-te, ruky mám pre-klia-te a večný pri mne stál... -

Mária Magdaléna mala najkrajšie prsia v celom kraji, krajšie ako voňavé kopce nad mestom Jericho. Veľké a končité. Býval som jej zákazníkom a platil len slovom. Obyčajným slovom. To som nemal robiť. Mal som platiť

drobnou mincou, ako platili iní. Fuj, to víno sa ozaj nedá piť. Je trpké ako to, čo sa už stalo a nevráti sa.

Oni veria tomu, že som to urobil za tridsať strieborných. Blázni hešbónski. Smiešnych tridsať strieborných. Tridsať strieborných kvapiiek na zelenom liste cédra. Noc si už balila svoje surmity do koberca utkaného z ranných zvukov. Len som ho objal. Záhrada Getsemani zašumela a zastonala ako živá bytosť. Oni však nepotrebovali, aby som ho pobozkal či objal, vopred vedeli, koho majú zatknuť. Nikdy na to nezabudnem. Krvavé ľudské ucho v prachu a ten jeho pohľad. Iné svety, úsmev naplnenia, odovzdanie. Stál som tam v otvorenom átriu. V povetří bolo cítiť pižmo, kadidlo a omamnú, vyzývavú egyptskú voňavku, akú pred vekmi používala kráľovná Hacepshovet. Lákala ňou protivníkov do svojich širokých postelí, z ktorých nebolo návratu. Už len Usiré vážil duše. Nad hlavou mi preletela biela holubica prenasledovaná sokolom. Divná kombinácia. Pri mojich nohách sa neúnavne rehlil Tibérius z rubov strieborných mincí. Mince, holubica, sokol. Realita, nádej, moc. Fátum?!

-Tu máš a choď,- povedali... Najradšej by som ich opľul. Veľkňazi, farizeji, zákonníci. Stáli tam v pestrých rúchach, vzájomne sa prekrikovali a divo gestikulovali. Zvlášť ten jeden, čo mal hlavné slovo a na hlave tiaru perzských kráľov. Ten bol mimoriadne samofúby a nafúkaný.

Tisíc rokov sa nezmenia. Títo zástupcovia ľudu, čo si zákony menia na svoj obraz. Večne budú klamať. Večne budú tvrdiť, že oni

chránili múry Kozej brány. Bál sa, že stratí dvadsať párov rúk, ktoré robili na jeho tlstý zadok a smädný gágor dňom aj nocou. Zákony otcov nemožno meniť...

Vedel som, že pôjdu s ním za dosadeným alibistom z Pontu. Aby

sedá), Zlata Matláková a Jozef Brunclík vybrala spomedzi 200 súťažiacich v troch kategóriách najlepšie z literárnych prác, z ktorých niektoré boli ocenené aj osobitnou cenou primátora mesta Trnava, riaditeľa Spolku svätého Vojtecha a predsedu Matice slovenskej. Prinášame vám prózu a poéziu autorov, ktorí boli úspešní v III. kategórii.

najlepšie vedia, čo prostý ľud potrebuje. Smiešne. Veď už teraz majú svoje obydlia obohané vysokými tehlovými múrmi. Strania sa toho ľudu, ktorému vymýšľajú zákony, lebo ten ľud je len nástroj a zásterka. Nezaprú trikrát ako Skala, zaprú miliónkrát, ale vždy vo svoj prospech...

Chodník na pahorok Sion je dláždený. Voda vo fontánach strieka vždy dovnútra. Smejem sa. Šelomo, ten nemusel nič. Len si zodvihol svoj batoh z dláždenej cesty, riešil detinské súdne spory, usmieval sa na tú prefikanú obchodníčku s myrhou a kadidlom zo Saby. A milenka Šulamit mu v alabastrovej nádobe umývala nohy. Aké dojemné a krásne. Skoro neskutočné...

Tridsať škeriacich sa strieborných za zradenie pravdy. Ten, čo mal dva pečatné prstene, jeden na palci ľavej ruky, druhý na ukazovákovej pravej, ten bol vo svojej chamtivosti najzvrhlejší. Bál sa. Jednoducho mal strach. Bál sa, nie však o svoj ľud trpiaci pod sandálou rímskeho pangharta. Mal strach o svoje úrodné vinice, ktoré

Rábiho súdil za podnecovanie k vzbure podľa rímskeho práva. Paragraf X. Odsek IV. Ale rímske zákony pre okrajové provincie sú menlivé ako púštny vietor, čo jeden deň fúka z juhu na sever a druhý zo západu na východ. Ako vystrihnuté zo zákonníka kráľa Chamurapiho.

Zmýlili sa.

Vysoký štátny úradník, bývalý učiteľ rétoriky, naoko zahral gréckeho divadielko, hodné talentu Euripida. S bičom a trním. Ležérne si upravil záhyby na svojej bielej tóge a povedal:

- Podajte mi lavábo, nenachádzam na ňom viny. Vyriešte si to sami...

Prisluhovači z tretej pomocnej légie sa nalievali vínom a mali z toho zvrátený pôžitok, hodný ich profesie. Ten nafúkaný panák a milovník tanca, Herodes, ten by si skôr zaslužil! Tomu sa však nič nestalo. Kýval hlavou ako osol a kfmil sa tým, čo mu dali. Hlinená figúrka s očami z lápisu, vykopaná z trojlaktovej hĺbky v sumerskom meste Ur. Dojemné, ale trápne!

Na jazero Genezaret padá sú-

Snímka: Anton Sabucha

mrak. Rybári vyťahujú siete. Sú to iní rybári než tí, čo už začali loviť ľudi, ktorým dal On tú silu. Ten z Nazaretu, ktorého som zradil.

Dorazím džbán s trpkým vínom, misku rozbijem. On bol vyznavačom iných

hodnôt. Každé druhé jeho slovo bolo Láska. On chcel, aby význam tohto slova všetci pochopili. Pochopia? Nie! "Láska" zostane len slovom. Márnym a zbytočným. Ľudia aj o dvetisíc rokov zostanú ľuďmi. Nízkymi a prízemnými. Ovládani sami sebou a tým, čo budú pokladať za poznanie. Nájde sa pár výnimiek. Tie výnimky však pocítia skutočnú lásku blížneho, chuť svojej vlastnej krvi. Pál'avu ohňa...

Masiach nebol zelót, hovoril len o ľudskom porozumení.

Kde je? Stratilo sa. Tak ako sa stratil drevený kohútik, čo mi vstrúhal mój tató. To ostalo len kde-si v podvedomí, ako uspávanka, ktorú mi spievala moja matka:

-Judáško, Judášik, ty si mój maznáčik, ty si mój mesiačik... - Ešte teraz cítim jej teplé dlane na svojej hlave.

Masiach tak veľmi chcel všetkým otvoriť oči. Oči vidia, ale sú slepé. Ako vždy. Drevená palica má len dva konce.

Džbán je prázdny. Na dne vidím ľudskú tvár. Čia je to tvár? Moja alebo jeho? Nevie. Ani Barabáš nevedel, o čo vlastne išlo. Jemu len o prežitie...

Masiach hovoril čosi o návrate. O štyroch jazdcoch. O návrate k počiatku. Na žalúdku mám ťažobu. Asi z toho trpkého vína. Možno z myšlienok, ktoré ma prenasledujú. Vtedy pri mestečku Kafarnaum, keď kráčal po vlnách a povedal len mne:

- Malomocenstvo tela vyliečiš ľahko, je dané životom a smrťou, ale malomocenstvo duše...

Rozbíjam misku o drevo prevráteného, deravého rybárskeho člna. Ave morituri,- ako hovoria tí z tretej pomocnej légie. Z člna visí ešte kus práchnivého povrazu. Idem na to... Nevie, či to dokážem... Buď vôľa tvoja... alebo moja? Má ten olivovník dostatočne hrubé konáre, aby uniesol ťarchu života a poznania? ...Eliakim, Melea, Menna, Mattath...

Držím v rukách prekliaty konopný povraz. Beriem ho do rúk... Idem... Amen, hovorím vám, tak ako to povedal on. Teraz sa už môžete smiať. Smejte sa! Prečo sa nikto nesmeje? Počujem málo smiechu!... Musím sa smiať len ja... Sám zo seba... Gilád... Vidím modré svetlo... Sneh na Hermone... V modrom svetle bielu ruku... Vidím zá... hr..., zá-hr... več... záveč... hra... zááá...

1. miesto v súťaži O Cenu Slovenského učeného tovaríšstva 2009

Riaditeľ SSV ThLic. Vendelín Pleva sa prihovára k účastníkom vyhlásenia výsledkov XI. ročníka súťaže (na snímke vpravo)

Slávnostný program spestrila hudobná vložka súrodencov Mazúrovcov

GABRIELA GRZNÁROVÁ

Jeden októbrový podvečer

Na dvore rúbeš javorové drevo,
unavené slnko na pleciah ti sadá.
Kuchyňa vonia bazalkou a medom.
Do ohňa šepkám, ako mám vždy rada,
keď vojdeš dnu a izba ťa je plná,
tvojich rúk, smiechu. Stará lampa spieva,
tiež za humnami zabudnutá žlna.
Dám ti čaj za bozk, drobné srdce z dreva.
Dnes máme sviatok, upratané v duši.
Priložíš na oheň a v javorovej vôni
tváriš sa tajomne - to veru vedia muži.
Odvedieš ma a počuť zvonit' zvony.

Na Martina

Prišiel si bez snehu, len listy
šepocú čosi pod nami.
Skúšame po nich kráčať ísť
s previazanými očami.

Zlodejka jeseň plní mešce,
z troch štvrtín má už zbalené.
Nehe sa do ničoho nechce,
len špúli ústa zlepené
od rozoranej novembrovej vône.
Tebe až príliš neverí.
Splašia sa biele neposlušné kone
aj slepé bozky na pery.

Na Barboru

So zimou ladím na rovnakej dĺžke,
tvoj horúci dych je nám priúzký.
Topíš sa v čaji, a ja v snežnej sprážke
za humnom lámem z višni halúzky.
Za humnom lámem krehké snietky višni,
narúšam kruhy spiacej nádhere.
Potichu vravím zime, nech mi zvyšný
kúsoček nehy hodí pod dvere.
Pod dverami však nájdem kúsok ľadu.
Kým by jej čosi krajšie napadlo,
do dňa, keď višniam prepožičia vládu,
pozýva ťa len zliepať zrkadlo.

Niečo

z Popolušky

Nechcem sa vrátiť z posledného plesu,
črievičku stratiť - tiež mám divný strach.
Po snehu niekoho koľaje nesú.
Potichu prešla neha, po špičkách.
Potichu prešla tichá nežná tóna
za dlhým plášťom farby lotosa.
Osedlá pre mňa poslušného koňa,
chce, čo mi cestou cinkne do nosa.

Niečo musíš nájsť a niečo stratiť,
kým povieš prosbu, aspoň celkom plachú.
Kým mi prídeš stratené vrátiť,
skrátim si čas rátaním hrachu.

(1. miesto)

JÁN MARŠÁLEK

Domov

Domov je miesto,
kde sa nebojíš byť sám,
miesto s čistou rovinou stola,
s pohľadom z očí do očí,
do seba,
do zrkadla.
Miesto dobrej nádeje,
miesto ako stvorené
na báseň.

Krajina nula

Svet bez slov,
Pustý a bezútešný,
Bez zmyslu, bez radostí.

Ani vtáčik nepriletí,
nemá kam skloniť hlavu
v krajine nula.

Vo svete neoživenom láskou,
tam, kde sa už iba čaká na slovo,
nieť miesta pre báseň.

Krajina v oku

Každodennosť je našim chlebom,
naším údelom...

Vták smeruje k hniezdu,
K stromu, k záhrade:
Krivka jeho letu
Je ako srdcový diagram.

Krajina je šira a mocná,
má dosť miesta pre všetkých,
no napriek tomu sa stratí
privretím oka.

Je ťažké nebyť hrdinom,
ale nádej nezahanbuje!

Starec a návrat

Havrany za dedinou
ako čierne bodky za letom
zvestujú zimu.

Starec svojim skúseným okom
zazrel už z diaľky Vianoce
a večný príbeh dieťaťa.
Obliekol si kabát,
vzal nádeje i spomienky
a nenávratne
vyšiel v ústrety detstvu.

(2. miesto)

ZDENKA LACIKOVÁ

V korábe

Obavu cítiš, predtým nepoznanú
A cívnuť je už asi neskoro.
Dážď padá, mocné vetry vanú
nad celým zemským priestorom.

Akási zvláštna pochybnosť ťa hľadá,
na dvere klope, chytá kľučku vrát.
Opadne modrá saténová voda
na vrchu hory Ararat?

Obloha, tmavá s'á havranie perie,
navlieka šaty, biele, čisté.
Od holubice s úsmevom si beriem
radostné olivové lístie.

Očakávanie

Na sochu sa zmením potichu.
Keď sa pohne, hneď ma neha zviaže.
Čakám nemo, ty tiež bez dychu
hneď ovinieš okolo mňa paže.

Dlaňou hľadiš okrúhly môj driek,
zrenice ti ako hviezdy svietia.
Tak stojíme. Ku dnu glyptoték
Tretí pride- Nie však socha - dieťa.

Tiesňové volanie

Výstrahy sa podobajú obohratej platni.
Správame sa k zemi s'á syn márnotrpný.
Hluchí k jej volaniu v tiesni stále znova
ničíme si hniezdo. Čo však bez domova?

S páskou cez oči

Máme chlieb a hry tiež máme,
tak načo sa zhrýzať.
Čo nás po tom, kto nám vraví,
že svet dusí kríza.
Veď hladnému beztak neuverí sýty,
na očiach má čiernu pásku
vlastnej prosperity.

(2. miesto)

Viera, kultúra a vzdelanie spolu navzájom úzko súvisia. Kultúra v širšom slova zmysle zahŕňa všetko, čím človek humanizuje svet. Kultúra je od slova kult. Preto jadrom kultúry je presvedčenie a viera, v tom najširšom slova zmysle. Každý niečomu či niekomu verí - sebe, moci, peniazom, nejakému bohu (neznámemu ako starí Aténčania) či osobnému, živému Bohu, ktorý sa nám dáva poznať, ak ho hľadáme s otvorenosťou. Presvedčenie a viera definuje, čo máme v úcte, na čom nám záleží, ovplyvňuje naše vzťahy a správanie. Preto je kultúra základom našich hodnôt a ich stupnice. Kultúra charakterizuje a integruje, udrzuje ľudské spoločenstvo, počnúc rodinou a národom. A keďže, ako napísal Jozef kardinál Ratzinger, viera je základný úkon kresťanskej existencie, je kresťanská kultúra ovocím takejto živej a žitej viery. A ako povedal veľký návštevník tohto mesta a krajiny Ján Pavol II.: „Viera, ktorá sa nestala kultúrou, nie je naplno rozvinutá viera.“ Kým ekonomika je nevyhnutnosťou, ako každodenný chlieb, kultúra dáva životu zmysel (ako hovorí americký básnik T. S. Eliot).

A edukácia je proces, ktorým spoločnosť z generácie na generáciu prenáša a rozvíja svoje poznanie, hodnoty, kultúru, presvedčenie. Vo vyššej forme je súčasťou tohto procesu hľadanie nových poznatkov - veda a výskum. Jedna z najvýznamnejších náboženských autorít pred 2000 rokmi narodený apoštol Pavol veľmi jasne v liste Rimanom píše, že Boha „možno od stvorenia sveta rozumom poznať“ (Rím 1, 20). Nie je náhoda, že najväčší vedci v dejinách boli veriaci ľudia. Za mnohých spomeniem zakladateľa mikrobiológie a lekárskej imunológie Louisa Pasteura. Podľa neho „málo vedy od Boha vzdáľuje, veľa vedy k Nemu privádza“. Viera je dar - ponúkaný v slobode každému. Parafrázujúc Pasteura si myslím, že dostatok výchovy a vzdelania nás k človeku a jeho dôstojnosti privádza, nedostatok nás od neho vzdáľuje.

Európa sa opiera o antické dedičstvo gréckej filozofie a demokracie a rímskeho práva. Tieto systémové vymoženosti boli právom a oporou len pre slobodných občanov. Napriek tomu ich prínos bol pre vývoj civilizácie podstatný. Až kresťanstvo prinieslo do tohto prostredia revolučnú zmenu - rovnosť všetkých, ba viac - pozvanie k všeobecnému bratstvu. Otec Európy, Robert Schuman, ktorý bol jedným z najvýraznejších moderných svedkov viery v politickej službe, o tom píše takto: „Za svoju existenciu vďaka demokracii kresťanstvu. Zrodila sa v deň, keď bol človek povolaný, aby vo svojom pozemskom živote uskutočňoval ľudskú dôstojnosť v osobnej slobode, v rešpektovaní práv druhého človeka a v praktikovaní bratrskej lásky ku všetkým. Nikdy pred Kristom neboli vyslovené podobné myšlienky. Demokracia je zviazaná s kresťanstvom v myslení a v čase.“

Samozrejme, táto inšpirácia vzniká v nadväznosti na židovskú kultúru a náboženstvo na Blízkom východe. Ale rozvinie sa naplno v prostredí európskom. Rastie v spolupráci i v konfrontácii s islamom. Číri sa cez obdobie osvietenstva, ktoré prichádza a je možné práve vďaka týmto koreňom a živnej pôde. Naša civilizácia prechádza opakovanými vojnami, tragickými deformáciami, totalitnými ideológiami a zápasmi k novej nádeji. Spoločná Európa je výrazom tejto nádeje - pre svojich i pre svet navôkol. Cieľom od začiatku nebola výroba uhlia, oceľ či trh, ale mierové, kooperujúce spoločenstvo národov. Memoáre jedného zo zakladateľov Európskeho spoločenstiev Jeana Monnetta sa začínajú vetou: „Nevytvárame alianciu štátov, ale spájame ľudí.“

Slovensko mohlo vyše tisícrokov čerpať inšpiráciu a silu z cyrilometodských koreňov. Táto misia bola úspešná, lebo postupne inkulturovala evanjelium v rečom, kultúrnom a politickom prostredí našich veľkomoravských predkov, a tiež preto, lebo táto udomácnená viera postupne prechádzala do kultúry, práva a vzťahov slovanských a slovenského ná-

roda. Viera sa stala súčasťou, ba základom kresťanskej kultúry tejto krajiny. Je to potvrdené v jej Ústave, viditeľné v jej štátnom znaku a na vľajke, na slovenských eurominciach, ktoré kolujú po celej Eurozóne, ba aj mimo nej, na bohatom kultúrnom dedičstve. Dôležité je, aby na tomto osvedčenom základe rástla naša kultúra aj v tomto troťom tisícročí. Ako rieka žije z prameňa, tak ľudské spoločenstvo žije z kultúry. Infraštruktúra, ustanovizne a materiálne statky saedia ľahko, ale duchovné a kultúrne dedičstvo si vyžaduje výchovu a vzdelanie v každej generácii, znovu a znovu. A (aj) preto je veľmi dôležité, aby sme mali dostatok kvalitných škôl a univerzít, dobré podmienky pre štúdium, ale osobitne zodpovedných učiteľov, vedcov, umelcov, ktorí sú nositeľmi tvorivého prístupu k talentom, ktorí nehľadajú len vedo-

JÁN FIGEL

Kultúra je od slova kult

Z prejavu pri prijímaní titulu Doctor honoris causa, Trnavská univerzita, 4. jún 2009

mosti, ale aj múdrosť, ktorí sú sami svedkami toho, čo učia.

Aj dejiny a charakter tohto mesta, Trnavy, sú zviazané s kresťanskou históriou a kultúrou. Trnava bola prvým mestom na území dnešného Slovenska, ktoré dostalo výsady slobodného kráľovského mesta. (1238, kráľ Belo IV.) Počas osmanského nebezpečenstva Bratislava bola centrom politickým a administratívnym, Trnava prevzala úlohu kultúrneho a náboženského centra krajiny. Hovorilo sa jej „slovenský Rím“. Dnes v meste pribúda vysokoškolských. Stále viac obyvateľov tu hovorí nielen po slovensky a po trnavsky, ale aj po francúzsky či anglicky. Úcta k vlastnej reči a ovládanie cudzích jazykov sú dôležité pre každého, kto chce rozvíjať dialóg medzi kultúrami. Aj týmto nadväzujete na odkaz Antona Bernoláka, ktorý v tomto meste pôsobil. Som presvedčený, že aj 21. storočie môže byť pre toto mesto, región, ba celú krajinu časom pokoja a rozvoja. Medzi vami a hlavným mestom krajiny rastie najširšie diaľničné spojenie na Slovensku. Do mesta a jeho okolia prichádzajú v poslednom desaťročí najväčšie zahraničné investície. To všetko je dôležité a bude prínašať prospech, ak budeme múdro a zodpovedne zmysľovať a konať na všetkých úrovniach. A preto vidím spoluprácu školstva, štátnej správy, samosprávy a podnikov ako rozhodujúcu pre dlhodobý, perspektívny rozvoj mesta a regiónu.

Slovensko a Európa investujú nemalé prostriedky, pozornosť a podporu informatizácii. Na budúci rok by už všetky školy v rámci EÚ mali byť napojené na rýchly, širokopásmový internet. Digitálna gramotnosť sa stáva nevyhnutnou výstavou pre pracovné uplatnenie, komunikáciu a ďalšie učenie. Od informačnej spoločnosti sa posúvame k ambícií vedomostnej (znalostnej) spoločnosti. Vedomosti, zručnosti a spôsobilosti sa stávajú rozhodujúcimi pre zamestnanosť, ďalší rast hospodárstva, pre inovácie a celkový rozvoj. Ako však potvrdzuje aj minuloročný dramatický prepád na svetových finančných trhoch, počnúc USA, a následne v ekonomikách a v obchode, ktorý je najväčší od II. svetovej vojny v resp. od veľkej depresie v 30-tych rokoch (po ktorej táto vojna prišla), nedajú sa ani spoločnosť ani ekonomika úspešne, dlhodobo rozvíjať bez etiky zodpovednosti, bez rovnováhy produkcie a spotreby, bez pravidiel, ktoré mravne ukotvujú ľudskú slobodu. Bankovní makléři, globálni obchodníci, burzovní hráči sú väčšinou veľmi dobre vzdelaní a schopní ľudia. Podobne však sú stále lepšie vyučení počítačoví podvodníci či medzinárodní teroristi. Čo teda potrebujeme, sú nielen informácie, nielen vedomosti, ale múdrosť, ktorá je východiskom pre umenie života, pre pokoj a udržateľný, vyvážený rozvoj. Potrebujeme školy a univerzity, ktorým záleží nielen

na ich vybavenosti a na počtoch študentov, ale ktoré dbajú aj o kvalitu vzdelania a o formovanie osobnosti.

Univerzita je centrálnou inštitúciou pre rozvoj poznania a (tým aj) pre charakter spoločnosti - pre jej otvorenosť a inovatívnosť, intelektuálny a duchovný zber, spätosť vzdelávania so spoločnosťou a jej hospodárskym rozvojom, pre charakter kultúry a pod. Ak sa o niekto-rej spoločnosti hovorí, že je nekultúrna, ba skorumpovaná, netransparentná, servilná..., aký podiel na tom majú univerzity? Obraz krajiny a obraz jej univerzity nezvyknú byť veľmi odlišnými. Aj dnes existujú v Európe prípady predaja falšovaných diplomov alebo protiprávne získaných kvalifikácií. A naopak, kultúrne vyspelé a ekonomicky konkurencieschopné štáty sa opierajú o silné univerzity.

Univerzita vznikla ako jedinečná zá-

Myslím, že jeden z dôvodov je silná a kontinuálna tradícia zo strany akademickej obce, ktorej začiatky môžeme na západe pozorovať už u pred-Sokratových filozofov a prírodovedcov. Človeka charakterizuje odveká túžba po poznání, po pravde. Univerzity uchovávajú poznatky získané v minulosti, predávajú ich mladšej generácii, a nepretržite skúmajú ľudské, spoločenské a prírodné oblasti s cieľom poskytovať poznatky nové. Univerzita je privilegovaným miestom pre hľadanie pravdy: nie kvôli titulu, ale kvôli akademickej slobode a možnostiam, kvôli prameňom, ktoré intelektuálne prostredie a spoločenstvo univerzity vlastní a spravuje. Akademická služba je zameraná na hľadanie pravdy a úctu k pravde. Samotná akademická diskusia je pre univerzity existenčnou podmienkou. Vychádza z otvorenosti, vzájomného re-

Mal som príležitosť i česť za päť rokov svojho pôsobenia vystúpiť na najstaršej európskej, americkej a austrálskej univerzite, ako aj na mnohých mladších univerzitách hlavne v európskom priestore, ale aj v Ázii, Latinskej Amerike a v Afrike. Na všetkých kontinentoch majú dnes univerzity nielen svoj *raison d'être*, ale aj perspektívu na dynamický rozvoj. Univerzitná myšlienka sa z Európy rozšírila po celom svete. Podobne ako olympijské hnutie, divadlo a opera, či medzinárodné právo sa stali súčasťou celosvetových reálií. Som presvedčený, že aj zrod projektu mierového zjednotenia národov práve v Európe a vznik a rozšírenie univerzít v Európe spolu súvisia: čerpajú zo spoločných koreňov, z kultúrneho a duchovného dedičstva a smerujú k súvisiacim cieľom - k slobode, k úcte a spolupráci medzi národmi, k dialógu medzi kultúrami, k dominancii práva, nie sily v ich vzťahoch, k spoločným hodnotám. Práve Európu kresťanské dedičstvo prekvásuje historicky najdlhšie. Obnova Európy a jej zmyslu pre humánnosť je spätá aj s obnovou a rozvojom univerzít, s ich vernosťou svojmu poslaniu a s ich aktívnym príspevkom k formovaniu osobnosti a tým aj k vytváraniu zodpovednej občianskej spoločnosti. To je tiež zmyslom výzvy univerzitám k novému humanizmu pre Európu, ktorá zaznela k 50. výročiu podpisu Rímskych zmlúv.

pektu a uznávania kritiky. Usiluje o nezávislosť od politickej a ekonomickej moci, o slobodu výskumu a učenia.

K týmto rozumovým pilierom prístupuje aj duchovný rozmer človeka. Univerzita by mala byť živým ľudským organizmom, mala by byť tzv. intelektuálnym spoločenstvom, ba čo viac, intelektuálnym spoločenstvom lásky. Lebo láska dáva zmysel všetkému - našim vzťahom, úsiliu, ba aj utrpeniu, našim najšťastnejším dňom, ale aj dňom všedným. Čím by bol život a človek bez lásky, a spoločnosť bez solidarity? Jeden z najväčších vedcov a filozofov Blaise Pascal píše: „Robíme si modlu zo samotnej pravdy, ale pravda bez lásky nie je Boh.“ (Pensées)

Sloboda a vitalita univerzít je faktorom a indikátorom pre slobodu a vitalitu (a tým aj perspektívu) spoločnosti. Spomeňme si, ako likvidačne na akademickej priestor pôsobila moc totality za nacizmu či komunizmu. Presne na deň pred 20 rokmi čínsky režim krvavo potlačil masové protestné hnutie študentov na námestí Tien-an-men v Pekingu. Nové storočie a nové tisícročie môže a má byť humánnejšie, než predchádzajúce. Závisí to, a podstatne, aj od univerzít a od intelektuálnej sféry!

Vzhľadom na potreby doby, ale aj na viditeľné zaostávanie európskych univerzít v dynamicky sa rozvíjajúcom medzinárodnom prostredí, je veľmi aktuálnou témou modernizácia univerzít. Potrebujeme ju v oblasti obsahu, riadenia a financovania. Netreba sa báť dať univerzitám viac autonómie a financií na jednej strane, ale na druhej strane motivovať a vyžadovať vyššiu zodpovednosť za výsledky, kultúru kvality, relevantnosť obsahu štúdia. Kvantita nikdy nenahradí kvalitu vzdelania. Naše vysokoškolské inštitúcie potrebujú viac špecializácie, diferenciacie, tvorivosti a inovatívnosti, interdisciplinarity, otvorenosti pre netradičných študentov v rámci procesu celoživotného vzdelávania, viac účasti na medzinárodnej spolupráci. Jeden filozof povedal, že nič nie je stálejšie ako zmena. Mení sa spoločnosť, ekonomika, svet. Obstojí nielen ten, kto je adaptabilný. Najviac vyhráva ten, kto dokáže definovať potrebnú odozvu, byť jej nositeľom a ponúkať skutočné riešenia. Je to veľká výzva aj pre univerzity: aby neboli vo vleku, ale v popredí vývoja; aby dokázali kombinovať silu svojej tradície s potrebnou modernizáciou.

Z hľadiska kurikulárnej reformy v

Záchrana generáčnej cti

Výnimočnosť osobnosti Jána Hollého v slovenskom národnom živote potvrdzuje okrem iného aj fakt, že úctu k nemu prejavili svojimi vyznaniami aj básnici všetkých generácií slovenskej inteligencie ešte počas jeho života, ale aj po jeho fyzickom odchode až do súčasnosti. Keď som pracovala na knihe Ján Hollý v slovenskom národno-kultúrnom vedomí (Veda, Bratislava: 2007), pri sústreďovaní materiálu z archívov a dobových časopisov, množstvo básní venovaných Hollému predstihlo moje očakávanie. Ide o ojedinelý zjav, pravdepodobne v celej svetovej literatúre, že prostredníctvom poézie o poetovi vydal národ takéto svedectvo o svojej kultúrnosti. Zatiaľ sa mi podarilo sústrediť 52 básnických vyznaní priamo dedikovaných Jánovi Hollému (v knihe tvoria prílohu, samostatnú kapitolu, ich počet však nemusí byť úplný, lebo niektoré sa mi podarilo nájsť vyslovene šťastnou náhodou, a teda nemožno vylúčiť "skrytú" existenciu aj ďalších).

Počtom k päťdesiatke sa priblížili aj (ale v tomto prípade nielen básnické, hoci majú prevahu) vyznanie v prvej polovici 19. storočia kardinálovi Alexandrovi Rudnayovi (známeho výrok - "Slovák som a Slovákem zostanem hoci aj na Petrovom stolci", známemu podporovateľovi slovenskej kultúry (napríklad okrem J. I. Bajzu, B. Tablica... mu tri básne venoval aj Ján Hollý). V tomto prípade sú však udivujúce sústavne pretrvávajúce (nielen) básnické návraty k Hollému takmer po dve storočia: najzreteľnejšie svedectvo, že Ján Hollý prerástol v symbol. Stal sa symbolom "čirej slovenskosti" (termin S. H. Vajanského), ktorým naša inteligencia

bránila slovenskú kultúru proti maďarizácii, neskôr proti čechoslovakizmu, i proti totalite.

Uvediem aspoň známejších vyznavačov úcty a pocty Hollému: L. Štúr, J. M. Hurbán, J. Kalinčiak, J. Záborský, P. O. Hviezdoslav, S. H. Vajanský, F. V. Sasínek, Tichomír Milkin, V. Beniák, Andrej Žarnov, R. Dilong, V. Mihálik, V. Turčány, M. Ráfus, J. Mihalkovič, L. Feldek, Š. Moravčík, V. Mikula...) A tu ma zmrzili obavy: aj najmladší z nich má už šesťdesiatku. Hľadám sa práve my máme stať svedkami konca tejto skvelej kultúrnej tradície?

Ale ôsme číslo dvojtyždenníka Kultúra mi poskytlo nevyšloviteľnú radosť. Je v ňom brilantná báseň Teodora Krížku Jánovi Hollému - k 160. výročiu úmrtia. Kultúra generáčná česť je zachránená! Ján Hollý, napriek pripomenutiu výročia úmrtia, stále žije aj v našej poézii, a najmä teraz, keď Hollého hodnoty ešte väčšmi vynikajú na celkovom pozadí všeobecnej entropie etiky: "V čase, keď všetko, všetko padá, ty sám / cez veľký stúpaš". A cez dve storočia nás stále prežaruje istotou a vierou:

"Si živý v nás, si živý v tomto rode, ako je živá hudba v roji včiel.

Tak dobre ti je na tej Dobrej Vode, až sa zdá, že si ani nezomrel."

Ďakujeme! Ďakujeme aj za pripomenutie a nové otvorenie očí, aby sme aj my z "mocných pliec" Jána Hollého opäť zazreli ten zázrak, ktorý nám Teodor Krížka privoláva: "nech vidím, vidím všetky krásy sveta. / Tú rodnú zem, tie rodné nebesia."

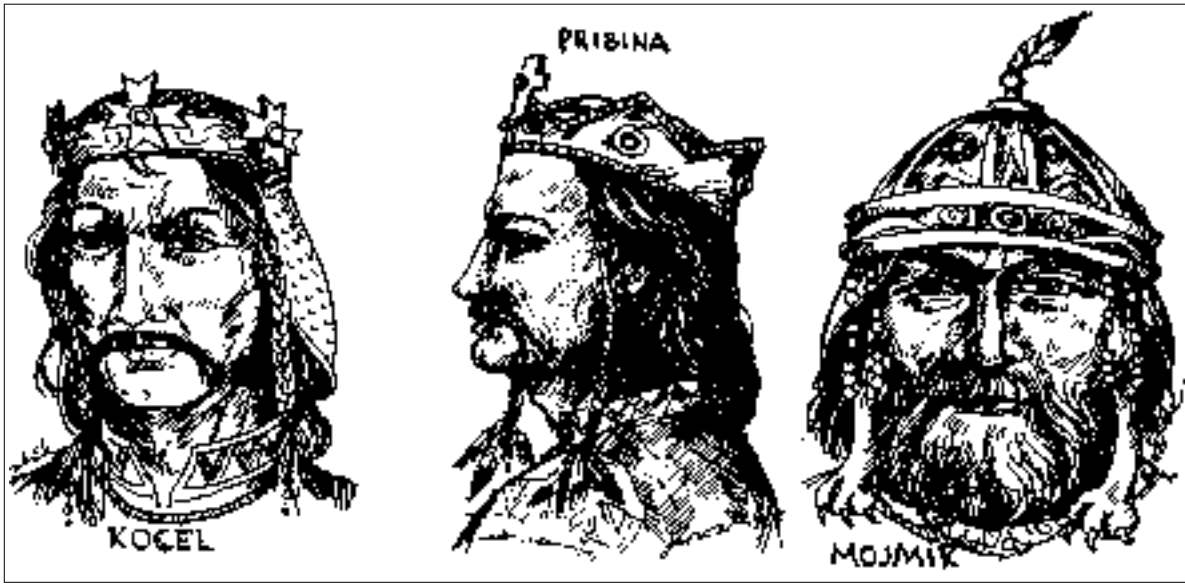
EVA FORDINÁLOVÁ

ni. Príležitostne si zakladali háremy orientálnych rozmerov, pretože verili, že ich krv nemohla byť znevážená akýmkoľvek spojením.

A čo sa dialo na strednom Dunaji po Samovi (či Samuelovi)? Keď po 35 rokoch vlády zomrel (r. 658), mal veľa synov a dcér a tí rozdelili ríšu na menšie kniežatstvá okolo Dunaja. Spravovali územie Panónov na juh od Dunaja, územie Marharanov na západ od Moravy (kde bolo jedenásť hradov), územie Merehanov na východ od Moravy (Slovensko, Nitrianske kniežatstvo, Biele Uhorsko?), kde bolo okolo roku 815 tridsať hradísk. „Devín, Váh, Nitra, Ipoľ, Novohrad, Demeš, Vyšehrad, Vacov, Piliš, Jedľovo, Rákoš, Budín, Pešť, Tetyň, Blatoň, Meček, Beograd, Solnok, Černhrad, Bihar, Arad, Krasna“ to sú názvy miest a riek slovenského pôvodu, ktoré oveľa neskôr prevzali Maďari. „Na týchto miestach Sloveni žili už pred dovandrovaním Maďarov“ (Lajos Mangold, podľa Zigmundika).

Oficiálna história uvádza, že v rokoch 675 - 791 bol súčasťou slovenských dejín Avarský kaganát. Ten „v čase svojho maximálneho teritoriálneho rozsahu, t. j. okolo polovice 8. storočia, zahŕňal ... menej ako 15 percent rozlohy celého Slovenska“. Išlo o územie dnešnej Bratislavy a južné okrajové územia okolo dnešných slovenských hraníc až po Košickú kotlinu s náleziskami asi 6400 hrobov v 180 lokalitách. Väčšinu dnešného Slovenska „tvorilo samostatné slovanské územie“ (Jozef Zábajník, Slovensko v období avarského kaganatu, Historická revue č. 1 / 2009).

Je možné, že dosiaľ neznámym centrom jedného z kniežatstiev, spravovaného Samovými potomkami, bola Bojná pri Topoľčanoch, kde z obdobia najmenej 50 rokov pred príchodom bratov zo

Kresba: Tibor Kovalik

Solúna pochádzajú unikátne nálezy. Ide o „šesť pozlátých plakiet, na ktorých sú „znázornené okridlené postavy a nápisy v latinke“, pričom „skrinka s týmito plakietami bola pravdepodobne prenosným oltárom“, „odlievaný zvon z rovnakého obdobia, ktorý dodnes zvoní“. „Ide o zatiaľ najstaršie dôkazy šírenia kresťanstva v rámci národných dejín a o prvú stopu písomného pejavu na našom území“ (Bohuslav Chropovský, Slováci nemusia mať zlý pocit z dejín, Pravda 12. 8. 2006).

Centrom kniežatstva bola Nitra. Tu na kopci uprostred roviny vyrástol ústredný dvorec, z ktorého jeho vládovia spravovali územie, ktoré sa možno nazývalo Biele Uhorsko (Nitrianske kniežatstvo). Z dynastie vládnucej v Nitre pochádzal Pribina. Ten, podľa mena prvý historicky známy slovenský knieža,

pôvodne bol pohanom, no vo svojom sídle dal postaviť kostol, ktorý mu v roku 828 vysvätil soľnohradský arcibiskup Adalram. Týmto rokom začal sa koniec pohanskej éry u nás. Bol to prvý známy kostol v slovanskom svete a na území strednej a východnej Európy vôbec.

Prudkému útoku Mojimirových Moravanov na Nitru v roku 833 neodolali viaceré hrady Pribinovho kniežatstva. Pobeďm, Majcichov a Čingov práve niekedy v tomto období zničil oheň. Zanikla aj Ostrá Skala na Orave. Pribina utiekol s družinou k správcovi franských východných oblastí, Avarskej a Korutánskej marky, Ratbodovi, ktorý ho v máji 833 v Rezne predstavil budúcemu východofranskému kráľovi Eudovítovi Nemcovi (ten vládol vo východnom Franksku v rokoch 843 - 876). Na jeho príkaz potom Pribinu pokrstili, alebo len

znova pokrstili, ak Pribina nevedel dokázať, či nebol svojo času pokrstený len nesvätenou vodou, ako to robili írski misionári. V roku 840 Pribina dostal od Eudovíta Nemca do správy Panónske kniežatstvo. Jeho hlavné mesto Blatnohrad dal prestavať na obrovskú pevnosť a postavil najmenej 15 kostolov. Pribina bol verným vazalom franských kráľov, ochraňoval Franskú ríšu pred útokmi Veľkej Moravy, Bulharska a juhozápadných Slovanov.

24. 1. 850 Pribinovi soľnohradský arcibiskup vysvätil na kniežacom hrade v Blatnohrade prvý zo série kostolov. Príslušný text uvádza menný zoznam významných ľudí, ktorí sa na tomto akte zúčastnili. Zoznam začína slovenskými menami: Chezil (Kocel), Unzat, Chotemir, Liutemir, Zcurben, Siliz, Wikina, Witemir, Trebiz, Brisnuz, Zuemir, Zeska, Cri-

misin, Goimer, Zistilo“, ktorých môžeme považovať za členov Pribinovej družiny (teda osoby, ktoré spolu s Pribinom utiekli z Nitry), a pokračuje 17 čísto nemeckými menami. O jedenásť rokov (r. 861) padol Pribina v bojoch s Rastislavom za nevyjasnených okolností. Jeho nástupcom sa stal syn Kocel, ktorého Panónske kniežatstvo sa ešte spomína v pápežských bulách adresovaných arcibiskupovi Metodovi (druhá polovica 9. storočia). Kocel spravoval Panóniu do roku 876, po ňom Arnulf Korutánsky (850 - 899), kmotr kráľa Svätopluka. Nitrianska dynastia Pribinom neskončila. Jeho nástupcami v Nitre i na hlavnom veľkomoravskom hrade (Veľhrade, Devingrade?) boli Rastislav a Svätopluk.

Označenie Sama za franského kupca, osud Pribinov, ale aj niektoré Svätoplukove činy akoby nepriamo svedčili o tom, že nitrianska dynastia bola spríbuznená z franskou dynastiou. Neboli to dávne príbuzenské korene, ktoré viedli k pozvaniu Svätopluka za kmotra Karlomanovmu synovi Arnulfovi? Mohlo to súvisieť s pobytom Akrádiovcov na strednom Dunaji? Zachované listiny o tom mlčia, ale v oných časoch bola ničím nepreplnená ľudská pamäť oveľa „dlhšia“ ako dnes. Napokon nemohol východným Frankom (Bavorom) a Svätoplukovcom pripomenúť dávnu spoločnú arkádiovskú minulosť franskej i svätoplukovskej dynastie mních a neskôr biskup Viching na základe nám neznámych dokumentov?

O tom, že dvojramenný kríž sa dostal do lotrinského znaku (a tým aj do znaku degaulleského Francúzska) práve na základe kmotrovstva Svätopluka s Arnulfom, moderné encyklopédie nepochybujú. Napokon Arnulfov nemanželský syn sa volal Zventibold.

Nebudem sa vyjadrovať k rozsiahlemu článku Jána Bicka Sú Rusíni v službách Kremľa? Vrcholne ma zarazilo konštatovanie J. Bicka v poslednom odstavci: „Rusíni vo svojej domovine sa už kvôli málopočetnosti a mentalite nemohli vybiť v tom, aby gniavili ešte menších od seba. A pritom v „spasiteľoch“ rôznej proveniencie a rôznych spôsobov, ako sa dostať z toho stavu, núdza nebola. V 20. storočí zažili i tatička TGM s Benešom, Jozefa Tisu, Augustína Vološinu, Miklósa Horthyho, Josifa Stalina, Nikitu Chruščova, Vasíla Biľaka a Menčula „Nikolaja“ Mušinku (obidvoch ešte žijúcich“.

Osmich prvých prominentných politikov pozná celý svet. Posledného zrejme nepozná nikto, alebo takmer nikto z čitateľov „Kultúry“. Čím som sa zaslúžil o to, že som sa dostal do deviatky „spasiteľov“ Rusínov (v úvodzovkách, teda ich „gniaviteľov“)? Autor zámerne uviedol moje krstné meno v ruštine v úvodzovkách. Pod týmto krycím menom som v spisoch ŠtB bol od roku 1965 do roku 1989 evidovaný ako „sledovaná osoba“, a od 23. októbra 1989 - ako „agent ŠtB“. Domnievam sa, že čitatelia si so záujmom prečítajú, ako som sa do zoznamu ŠtB dostal a z neho - do Bickovho zoznamu deviatich „spasiteľov Rusínov“.

Ústav pamäti národa mi vlni poskytol fotokópiu donedávna prísne tajného dokumentu OS ZNB - oddelenia ŠtB Prešov zo dňa 15. 9. 1978 (č. os - 00441) tohto znenia (tu a ďalej citujem aj s pravopisnými chybami):

NÁVRH na založenie sig. zväzku pod heslom „Nikolaj“ na osobu PhDr. MUŠINKA Mikuláš, nar. 20. 2. 1936 v obci Kurov, okr. Bardejov, čs. štátny občan, ženatý, bez politickej príslušnosti, bol vylúčený z KSČ, vysokoškolské vzdelanie, trvale zamestnaný v Mestskom bytovom podniku Prešov ako kurič, prechodne v sezóne pracuje ako pastier dobytky na JRD Kurov“.

V zdôvodnení návrhu sa o. i. píše: „O menovanom je známe, že už od roku 1965 sa zaoberá ukrajinsko-nacionalistickou činnosťou. V roku 1972 bol vedený v skupinovom zväzku „CENTRÁLA“, ktorý bol realizovaný a on bol iba vypočutý k niektorým otázkam. Po ukončení akcie „CENTRÁLA“ MUŠINKA bol vedený v OZ NIKOLAJ až

(Kultúra č. 7 z 8. 4. 2009 s. 10-11)

do roku 1976. V priebehu rozpracovania nebolo zistené, aby objekt MUŠINKA vedený v OZ NIKOLAJ prevádzal nepriateľskú činnosť a vzhľadom na postih osôb z akcie „CENTRÁLA“ [v rámci ktorej traja moji priatelia (Peter Grocký, Pavol Muraško a Juraj Bača) boli uväznení a odsúdení na niekoľko ročné tresty - M.M.] sa MUŠINKA utáhol a prerušil kontakty do kapitalistického zahraničia, ak aj do SSSR. Na základe uvedeného OZ NIKOLAJ bol uložený do archívu bez postihu. Osoba bola ďalej nami kontrolovaná ako NO podľa RMV č. 44/70. V r. 1977 a v tomto roku bolo zistené, že objekt MUŠINKA znova začal nadviazovať kontakty a styky s osobami v kapitalistickom zahraničí“.

Ďalej je uvedený zoznam a charakteristiky desiatich ľudí z USA, Kanady, Poľska a ZSSR a piatich disidentov z Československa, s ktorými ŠtB zaregistrovala moje styky.

„Na základe týchto poznatkov, - píše sa ďalej v návrhu, - bol dňa 6. 9. 1978 prevedený rozbor akcie NIKOLAJ NO č. zv. 107003 na 2. odbore Š - ŠtB Košice... Bolo konštatované, že na objekta NIKOLAJ je potrebné založiť signálny zväzok a aktívne preverovať jeho činnosť a styky v súčasnej dobe“.

Z návrhu vyplýva, že už od roku 1965 som bol sledovaný osobou. Dňa 22. 8. 1989 mal môj signálny zväzok vedený pod heslom NIKOLAJ už 422 listov.

V Ústave pamäti národa mi oznámili, že všetky materiály môjho osobného zväzku (s výnimkou dvoch) boli dňa 22. novembra 1989 skartované spolu s „korešpondenciou a pomocnými písomnosťami“. Vydali mi o tom fotokópiu príslušného dokumentu. Zachovali sa vraj iba spisy 18 tajných spolupracovníkov ŠtB, ktorí na moju osobu donášali a v ich spisoch by mohli byť kópie ich vlastnoručne písaných správ o mne. V súlade so zákonom mi poskytlí čísla ich spisov, mená, dátumy narodenia a krycie heslá. Ja zaujímavé, že v po-

núknutom zozname donášačov nie sú mená tých, o ktorých bezpečne viem, že na mňa donášali. Niektorí po zmene režimu sa mi o tom priznali, jeden sa mi dokonca verejne (v krčme) ospravedlnil. Možnosť nahliadnuť do pontúknutých spisov som odmietol, pretože to boli väčšinou moji známi a priatelia. S niektorými udržujem priateľské styky dodnes bez toho, aby som im naznačil, že viem o ich „informačnej“ činnosti. K čomu by to bolo dobre?

V 70.-80. rokoch mi eštabáci niekoľkokrát navrhovali spoluprácu, za ktorú mi sľubovali zamestnanie „primerané v zmluvu“ a iné „výhody“. Akúkoľvek spoluprácu som kategoricky odmietol. Keď mi po piatich rokoch stranické orgány zakázali pásť dobytky na JRD (v pastierskej kolibe bolo ťažko sledovať moju činnosť, najmä zahraničné návštevy), absolvoval som kuričský kurz a do 30. mája 1990 bol som zamestnaný ako kurič blokového kotolne. V 70. rokoch sa moje meno dostalo do zoznamu ÚV KSČ najnebezpečnejších predstaviteľov, exponentov a nositeľov praviceového oportunizmu v Československu (tzv. Čierna listina komunistickej totality).

Na jar 1989 som dostal pozvanie od strýka Petra Mušinku z Toronto, na návštevu Kanady. Na jeho základe som požiadal oddelenie pasov a víz v Prešove o povolenie vycestovať. V súvislosti s tým ma na kotolni navštívili dvaja pracovníci KS ŠtB v Košiciach: „Pustíme Vás, keď podpíšete spoluprácu s nami“. Aj vtedy som odmietol, hoci po ceste na Západ, kde som mal veľa osobných priateľov a kde boli publikované moje vedecké práce, som veľmi túžil. Nakoniec mi navrhli kompromis: „My vás pustíme do Kanady, a vy nás po návrate budete informovať o svojej ceste a stykoch, ktoré tam budete mať“. Súhlasil som s podmienkou, že ani po návrate im neprezerám meno žiadneho človeka v ČSR, ZSSR a iných socialistických krajin, ktorý

má styky so Západom. Bol som ochotný informovať ich iba o cudzích štátnych príslušníkoch, nepodliehajúcich socialistickým zákonom.

Po návrate z Kanady ma 20. septembra 1989 títo dvaja príslušníci ŠtB (mjr. Juraj Vyravec a kpt. Michal Helemik), ktorí ma navštevovali už aj predtým, zaviezli do autokempingu Topľan v Hanušovciach, kde som ich v súlade so svojím sľubom informoval o pobyte na Západe. Hovoril som im všeobecne známe veci - o stretnutiach s príbuznými, priateľmi a známymi, o návštevách ukrajinských inštitúcií, o banderovcoch, meľnikovcoch atď. Dal som im dokonca bežne predávanú brožúru o Ukrajincoch v Kanade. Považovali ju za veľkú „trofej“, lebo v nej boli adresy najdôležitejších ukrajinských inštitúcií a organizácií.

Z vývoja v Sovietskom zväze, Poľsku a Maďarsku mi bolo jasné, že komunistickej režim je na spadnutie, preto som akúkoľvek záväznú spoluprácu s ŠtB aj v tomto prípade kategoricky odmietol.

Až z t. zv. „Cibulkových zväzkov“ (uverejnených v časopise Rudé krávo) som sa dozvedel, že moje meno je pod krycím heslom „Nikolaj“ v zozname spolupracovníkov ŠtB. V ukrajinskej aj slovenskej tlači som sa viackrát dištancoval od záväznej spolupráce s touto zločineckou organizáciou, avšak pravdu som sa dozvedel až vlni, keď mi boli poskytnuté fotokópie materiálov ŠtB, týkajúce sa mojej osoby.

Podľa jedného z týchto dokumentov spomínaní príslušníci ŠtB môj rozhovor s nimi po návrate z Kanady považovali za súhlas so spoluprácou a bez môjho vedomia a súhlasu 21. septembra 1989 vypracovali „prísne tajný viazací akt s bývalým objektom NIKOLAJ“. Namiesto podpisu na tomto „viazacom akte“ je klauzula: „Podpísanie záväzku k spolupráci z taktických dôvodov nebolo vyžiadané“. Teda spoluprácu s ŠtB som nikdy nepodpísal,

K článku Jána Bicka: Sú Rusíni v službách Kremľa?

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. – Šéfredaktor: Teodor Križka. – Cena jedného čísla je 1,00 € – Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,

Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail zahraničného predplatného: zahranična.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo EV 757/08. – Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk – www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnícka 41, 841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Súčasná hospodárska kríza svojím rozsahom, intenzitou a dopadmi čoraz viacej pripomína veľkú hospodársku krízu 30. rokov minulého storočia. Obe krízy vykazujú rovnaké charakteristické znaky: začali krachom na burze, prerástli do finančnej krízy a následne do krachu podnikov a domácností. Obe začali v USA, odkiaľ sa rozšírili do celého sveta.

Podobnosť nekončí pri všeobecných znakoch krízového vývoja. Podobný je aj spôsob, akým sa hľadá východisko z krízy; analyzuje sa dopad krízy na svetovú ekonomiku a ekonomiku jednotlivých štátov. Kríza 30. rokov minulého storočia vyústila do obnovy materiálne - technickej základne národných ekonomík. Umožnila sformovať novú paradigmu ekonomickej teórie a hospodárskej politiky, ktorá sa v rôznych obmenách udržala podnes. Vyústila aj do nového zákonodarstva, ktoré vymedzilo úlohu štátu a hospodáriacich subjektov v národnom hospodárstve. Nové usporiadanie medzinárodných menových vzťahov a celý rad závažných dopadov politického a globálneho charakteru bol podmienený vznikom a riešením hospodárskej krízy.

Úlohou hospodárskej krízy je „ozdraviť“ ekonomiku, urýchliť prechod na kvalitatívne novú úroveň národného hospodárstva. Problematické sú náklady „ozdravného“ procesu, jeho sociálne a politické dôsledky. Hospodárska kríza je spravidla krízou z nadvýroby. Súčasná kríza bola umocnená deregulovaním a inováciami v úverovo-peňažnej sfére, vznikom virtuálnych peňazí a derivátov. Navonok vznikla a rozvíjala sa ako hypotekárna kríza, ktorá prerástla do finančnej a globálnej hospodárskej krízy.

Bankrot veľkých bánk, finančných inštitúcií a podnikov, najskôr v USA a následne aj v ďalších štátoch, vyústili do štátneho intervencionizmu. Tento bol spojený so vstupom štátu do vlastnickej štruktúry komerčných bánk a finančných inštitúcií, rekapitalizáciou bánk, nárastom masy obeživa, ktorý mal zabrániť kolapsu bankového systému. Štát mal takto naprávať stratégiu finančných inštitúcií, ktoré pod tlakom akcionárov a manažmentu, s cieľom maximalizácie obratu a zisku, vykazovali fiktívny zisk, virtuálne peniaze, ktoré podporovali špekulácie a zvyšovali riziko činnosti bankového sektora. Môžeme to nazvať iróniou osudu, že bol to práve prudký nárast virtuálnych peňazí, ktorý vyvolal krízu likvidity a pád bankových gigantov.

Najskôr administratíva USA a následne aj vlády ostatných štátov a predstavitelia medzinárodných inštitúcií, zhodne konštatovali, že obnova ekonomického rastu nie je možná bez usporiadania finančných vzťahov, obnovenia dôvery v peňažný systém. Zamerali sa preto na konsolidáciu bankového sektora, zníženie strát a vysporiadanie sa so znehodnocujúcimi sa aktívami. Postupy, ktoré v dôsledku početných medzinárodných väzieb vyžadujú postup koordinovaný na medzinárodnej úrovni.

S cieľom zabrániť kolapsu bankového systému, vlády prostredníctvom centrálnych bánk znásobili masu obeživa. Straty bánk kryli rastom štátneho dlhu, čím predovšetkým USA výrazne ohrozili platobnú schopnosť štátu a tým aj postavenie USD v medzinárodných menových vzťahoch.

S cieľom podporiť výrobu a zamestnanosť, centrálné banky prešli na politiku „ľahko“ dostupných peňazí. Znížené diskontné sadzby sa mali premietnuť do nízkych úrokových sadzieb, podporiť úverovú politiku komerčných bánk. Avšak, pokiaľ finančné trhy nie sú konsolidované, priate

opatrenie nevedú k požadovaným efektom. A tak, pri dlhodobu uplatňovanej politike takmer nulových úrokových sadzieb, pokiaľ komerčné banky budú realizovať politiku veľkých marží a nízkej likvidity, tieto sa môžu dostať do pasce likvidity.

Menová politika priemyselne vyspelých štátov je zameraná na podporu likvidity, štátom garantované vklady, kapitálové posilnenie bánk s cieľom obnoviť dôveru v bankový sektor. Avšak, keď uvážime, že ozdravenie bankového sektora v USA vyžaduje investície vo výške USD 1,5 bilióna a reforma MMF sa odkladá do roku

VLADISLAV BACHÁR

Charakteristické znaky súčasnej krízy - ako ďalej?

2011 až 2013, bankový sektor a menové vzťahy zostávajú aj naďalej najslabším článkom ozdravných opatrení. Ďalším článkom je potencionálny nárast inflačných tlakov vyvolaný neustálou saturáciou ekonomiky peniazmi. Napriek optimistickým očakávaniam niektorých politikov a ekonómov, disproporcie medzi vývojom reálneho sektora a situáciou na trhu peňazí sa zväčšujú. Namiesto rýchleho východiska z hospodárskej krízy, stagflácia sa stáva reálnou hrozbou, pokiaľ nedôjde k „umŕtvieniu“ zvyšujúcej sa masy obeživa.

Účinným nástrojom protikrizovej politiky je súčinnosť fiškálnej a menovej politiky. Vláda môže prostredníctvom fiškálnej politiky korigovať neželané dôsledky menovej politiky. Opatrenia zamerané na nastolenie externej rovnováhy a podpora prílevu priamych zahraničných investícií zohráva v tomto procese dôležitú úlohu. Negatívne pôsobí nedostatok fiškálnej disciplíny a nárast štátneho dlhu v relácii k HDP. V rámci protikrizovej politiky, MMF od porúča využiť fiškálne stimuly na úrovni 1,5 % HDP za predpokladu, že rovnováha sa nastolí po prechode na trajektóriu ekonomického rastu. Avšak, aj v tomto prípade, pokiaľ nie je jednoznačne určená stratégia ekonomického rastu a nástroje jej realizácie, nárast štátneho dlhu môže prehĺbiť disproporcie v národnom hospodárstve.

Napriek uvedeným a ďalším odporúčaniam, realizované opatrenia nevedli ku konsolidácii ekonomík, nastolili pozitívne očakávania. Naďalej klesá celkový efektívny dopyt a znásobujú sa požiadavky na štát, aby podporoval výrobu a zamestnanosť. Obrat neprinesla ani politika centrálnych bánk, ktoré sa zamerali na konsolidáciu bankového sektora, nárast masy obeživa a sprístupnenie úverov poskytovaných komerčnými bankami. Situáciu naďalej komplikuje opatrný prístup k vyhláseniam novej administratívy USA, že táto administratíva sa dokáže vysporiadať s prudkým nárastom vnútornej a zahraničnej zadlženosti a stabilizovať dolár v postavení prvej svetovej rezervnej meny.

MOŽNOSTI SLOVENSKA ZMÄKČIŤ DOPADY HOSPODÁRSKEJ KRÍZY

Slovensko ako malá otvorená ekonomika s vysokým podielom zahraničného obchodu na tvorbe HDP, citlivo reaguje na meniacu sa situáciu v svetovom hospodárstve. Vysoké tempo ekonomického rastu, zníženie nezamestnanosti a plnenie maastrichtských kritérií pri prechode na euro, podporovali optimizmus pri hodnotení mož-

ných dopadov finančnej a neskoršie aj hospodárskej krízy na ekonomiku Slovenska. Pri hodnotení možných dopadov finančnej krízy pozitívne sa hodnotila reštrukturalizácia bankového sektora na Slovensku, činnosť komerčných bánk, ktoré vykazovali prírastky bilančných súm a ziskov. Pritom, na Slovensku pôsobia dcérske spoločnosti a pobočky zahraničných bánk, ktoré sa dostali do problémov. V skutočnosti, len intervencie vlád štátov, v ktorých sídli materské banky, zabránili kolapsu celého bankového systému. Zainteresované vlády kapitálovo posilnili banky a tým, že deklarovali pl-

ho dôchodku, korigovať trhový mechanizmus, zabezpečiť obnovu ekonomického rastu. Prostredníctvom nárastu masy obeživa pôsobiť na sprístupnenie úverov s cieľom podporiť výrobnú a nevýrobnú spotrebu. Avšak, členstvom v EMÚ, vláda sa prostredníctvom NBS vzdala možnosti pôsobiť menovou politikou na ekonomiku mimo rámca, ktorý je určený ECB.

Možnosti fiškálnej politiky aj keď zostávajú v právomoci vlády sú ohraničené maastrichtskými kritériami. Napriek tomu, ciele výdavky zo štátneho rozpočtu predstavujú dostup-

obyvateľstva, ktorým zo sociálnych a politických príčin treba venovať zvýšenú pozornosť v ciele určených balíčkových opatrení.

Vzhľadom na vysoký podiel zahraničného obchodu na tvorbe HDP dôležité sú opatrenia vlády zamerané na podporu exportnej výkonnosti exportérov a ich orientáciu na všetky trhy, vrátane teritórií, ktoré doteraz obchádzali. Nové možnosti dajú dôraz na ekonomickú diplomaciu a na naplnenie podpísaných medzivládnych dohôd. Ide hlavne o medzivládne dohody so štátmi, ktoré v minulosti udržiavali hospodárske styky s Československom; možnosť obnoviť vývoz investičných celkov, výstavbu infraštruktúry, energetických zariadení, atď. Možnosti podporiť výrobu a zamestnanosť dajú aj využitie ofsetových programov pri nákupe a dovoze veľkých investičných celkov za účasti štátu. Ofsetové programy je možné využiť na podporu výrobnej a nevýrobnej spotreby, financovanie školstva vedy a výskumu; zavádzanie poznatkov do praxe.

Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že hospodárska kríza je súčasťou fungovania trhového hospodárstva, krátkodobého hospodárskeho cyklu. V súčasnosti, z charakteru krízových procesov vyplýva, že tieto majú charakter dlhých vln, ktoré menia charakter spoločnosti. Súčasná kríza spája sa preto s krízou spoločnosti, ktorá vedie k novému geopolitickému usporiadaniu sveta. V tomto sa vidí analógiu s veľkou hospodárskou krízou minulého storočia. Je na vláde a hospodáriacich subjektoch ako sa dokážu vysporiadať s priebehom jednotlivých fáz hospodárskeho cyklu, s možnosťou deflácie a s následným nárastom inflačných tlakov. Globalizujúca sa svetová ekonomika toto vysporiadanie komplikuje. Stavia do popredia nutnosť koordinovať postup, opatrenia na úrovni národných ekonomík a medzinárodných inštitúcií s cieľom zmierniť dopady hospodárskej krízy a zrýchliť východisko z krízy. Pri absencii koordinovaného postupu hrozí, že protikrizové opatrenia môžu prerásť do protekcionizmu a obchodných vojen, hyperinflácie a sociálnych nepokojov. Pretože prepád svetovej ekonomiky je vyšší, ako sa predpokladalo, účinné hľadanie východiska z krízy vyžaduje cieľavedomý systémový prístup a dôslednú realizáciu prijatých opatrení.

ný a efektívny nástroj, ktorý vláda môže využiť na podporu ekonomického rastu. Opozíciu presadzované zníženie daní nie je všeobecne akceptovaným nástrojom protikrizovej politiky. Môže sa použiť len za predpokladu, že nedochádza k výpadkom v daniach.

Medzi účinné selektívne nástroje, ktoré má vláda k dispozícii pri podpore výroby a zamestnanosti, patria dlhodobé investičné programy ťažiskovo zamerané na výstavbu infraštruktúry, štátne zákazky, verejné práce a projekty verejnej zamestnanosti, transférne platby, opatrenia zamerané na podporu výroby a spotreby vybraných priemyselných tovarov, poľnohospodárskej výroby, atď. Ide o opatrenia, ktoré sa môžu urýchlene realizovať a prinášajú požadované efekty.

Nutnosť udržať kúpyschopnosť nízkych príjmových skupín obyvateľstva je dôležitou súčasťou opatrení vlády. Tieto skupiny majú sťažený prístup k príjmom a úverom, spravidla sú odkázané na sociálnu podporu.

Špecifické je postavenie živnostníkov, malých a stredných podnikateľov, strednej vrstvy ako takej. Tieto vrstvy sú nosné z hľadiska kúpyschopného dopytu a tým aj ekonomického rastu a východiska z krízy. Kríza tým, že sťažila prístup týchto vrstiev k úverom, sťažila im splácanie úverov a záväzkov, ohrozila ich bankrotom a nezamestnanosťou. Sú to práve tieto vrstvy

nú garanciu vkladov, zabránili útoku na banky a následnému krachu bankového systému. Krach materských bánk by bol ohrozil fungovanie bankového systému aj na Slovensku.

Finančná kríza, napriek tomu, že sa neprejavila v plnom rozsahu na Slovensku, vyústila do racionalizácie činnosti komerčných bánk, sťažila prístup k úverom. Stalo sa tak v období, v ktorom vláda s cieľom zmierniť dopad hospodárskej krízy na podniky a domácnosti sa zamerala na podporu výrobnej a nevýrobnej spotreby. Sťažnený prístup k úverom a nízke úrokové sadzby na vklady v bankách spomalil nárast bilančnej sumy a dynamiku rozvoja bankového sektora a tým aj postupnú zmenu štruktúry národného hospodárstva, ktoré je závislé na automobilovom priemysle. Opatrenia vlády by mali preto smerovať do diverzifikácie ekonomiky už počas trvania hospodárskej krízy.

Finančná kríza, ktorá má globálny charakter, nie je prekonaná. Prostredníctvom bánk, ktoré majú sídlo v zahraničí, nachádza sa v latentnej podobe aj na Slovensku. Jednou z možností ako zmierniť riziká, ktoré sú spojené s prípadným negatívnym dopadom činnosti zahraničných bánk na Slovensku je zriadiť silnú komerčnú banku plne vlastnenú štátom. Vláda, podobne ako administratíva USA a vlády ďalších priemyselných štátov, získa nástroj, ktorý jej umožní vo väčšej miere vplývať na konkurenciu a vývoj v bankovom sektore.

Rozvíjajúca sa hospodárska kríza sa najvýraznejšie prejavila v automobilizme, hutníctve, kovospracujúcom priemysle, stavebníctve a v elektronike. Sťažnený prístup k úverom znižuje celkový efektívny dopyt a investičnú činnosť, využitie výrobných kapacít, zvyšuje nezamestnanosť, znásobuje požiadavky na výdavky zo štátneho rozpočtu, pričom prostredníctvom klesajúcich odvodov znižuje príjmy štátneho rozpočtu. Potvrďuje sa poznatok o tom, že ekonomika, ktorá je v kríze sa len s ťažkosťami dostáva na trajektóriu ekonomického rastu. Pritom rastie zodpovednosť vlády za zmiernenie dopadov krízy a prekonanie krízového vývoja.

Vláda SR môže prostredníctvom plošných a ciele zameraných opatrení, normatívne určeného prerozdelenia národné-

